

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Rok 2020

Dagmar Burešová

Univerzita Hradec Králové
Filosofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

T. J. Sokol Horní Jelení
Bakalářská práce

Autor: Dagmar BUREŠOVÁ

Studijní program: B7105/ Historické vědy Bc

Studijní obor: 7105R052/ Archivnictví – historie

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kapustová

Hradec Králové, 2020

Zadání bakalářské práce

Autor: Dagmar Burešová

Studium: F16BK0001

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: **T. J. Sokol Horní Jelení**

Název bakalářské práce AJ: T. J. Sokol Horní Jelení

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářské práce se věnuje historii činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. První část přibližuje období vzniku spolku Sokol, jeho znaky a tradice. Dále se zaměřuje na činnost spolku v období první světové války, meziválečném, druhé světové války až do zrušení organizace v roce 1948. Následně zpracovává obnovení Sokola po roce 1989. Druhá část práce se především na základě využití archivních pramenů věnuje regionální organizaci, konkrétně místní jednotě Sokol Horní Jelení. Zmiňuje nejprve založení jednoty pod vlivem politických a společenských událostí, dále pak činnosti výše jmenované organizace v poměrech maloměsta v jednotlivých historických fázích politického vývoje státu. Obsáhleji se práce také zabývá celým rozsahem aktivit Sokola Horní Jelení, zejména pak sportovní všestranností oddílů, ale i sportovně - společenskými akcemi pro širokou veřejnost. Metody zpracování: heuristika, analýza, syntéza, komparace

SOKA Pardubice, Pamětní kniha Sokol SOKA Pardubice, Jednací kniha Sokol SOKA Pardubice, Stavební deník SOKA Pardubice, Městský úřad Horní Jelení Jan PELIKÁN, Sokolská hesla, Praha 1927 Zlata KOZÁKOVÁ, Sokolské slety, Praha 1994 Otto URBAN, Česká společnost 1848- 1918, Praha 1982 Blahoslav NOVOTNÝ, Horní Jelení 100let městem 1912-2012 Jan HORÁK, Kronika župy Východočeské, 1912 časopis Sokol, r. 2005 - 2018 časopis Stavebnictví, r. 2015 Vzdělávatelské listy, r. 2017 Stanovy ČOS zápisy výborových schůzí 1921 - 1949, 1950 - 1976 zápisy výborových schůzí 2004 - 2018

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kapustová

Oponent: doc. Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 10.12.2018

Prohlašuji

Tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, pod vedením Mgr. Ireny Kapustové. Veškeré prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Hradci Králové dne 9. dubna 2020

Dagmar Burešová

ANOTACE

Dagmar BUREŠOVÁ, *T. J. Sokol Horní Jelení*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové 2020.

Bakalářská práce se zabývá historií činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. První část přibližuje období vzniku spolku Sokol, jeho znaky a tradice. Dále se zaměřuje na činnost spolku v dobách válečných, meziválečných do zrušení organizace v roce 1948 a jejího obnovení po roce 1989. Druhá část práce se obšírněji věnuje konkrétně místní jednotě Sokol Horní Jelení. Práce zmiňuje založení jednoty pod vlivem celospolečenských událostí, činnosti, náplni a organizaci v poměrech maloměsta v historických úsecích politického a státního vývoje. Obsáhleji se pak v práci pojednává o činnosti jednoty po jejím úspěšném obnovení v roce 2004, se strukturou oddílů, jejich náplní, zejména ve sportovní všestrannosti oddílů, ale i se sportovně – společenskými akcemi pro širokou veřejnost.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sokol, spolky, sport, tělocvičná jednota

ANNOTATION

Dagmar BUREŠOVÁ, *T. J. Sokol Horní Jelení*, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové 2020.

This bachelor thesis deals with the history of Sokol Horní Jelení. The first part describes the period of Sokol association, its features and traditions. It also focuses on the activities of the association in times of war, interwar, until the abolition of the organization in 1948 and its renewal after 1989.

The second part of the work deals more specifically with the local unity of Sokol Horní Jelení. The work mentions establishment of the Unity under the influence of social events, activities, the small-town situation in historical sections of political and state development. The work deals with the activities of unity after its successful restoration in 2004, with the structure of the divisions, their contents, especially in the sport versatility of the sections and also sport and social events organized for the general public.

KEY WORDS

Sokol, associations, sport, gymnastic unity

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	6
ÚVOD	7
1. SOKOL	9
1.1 VZNIK SPOLKU SOKOL.....	9
1.2 SOKOLSKÉ SYMBOLY, ZNAKY, HESLA, TRADICE	11
1.2.1 Sokolské slety	13
1.2.2 Sokolovny	21
1.3 SOKOL V DOBĚ 1. SVĚTOVÉ VÁLKY	23
1.4 SOKOL V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ.....	24
1.5 SOKOL V DOBĚ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY	26
1.6 SOKOL V TOTALITNÍM REŽIMU.....	27
1.7 OBNOVENÍ ORGANIZACE PO ROCE 1989	28
1.7.1 Základní organizační struktura ČOS.....	29
2. TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL HORNÍ JELENÍ	31
2.1 HORNÍ JELENÍ V DOBĚ VZNIKU MÍSTNÍ SOKOLSKÉ JEDNOTY	31
2.2 VZNIK TĚLOCVIČNÉ JEDNOTY SOKOL HORNÍ JELENÍ	31
2.3 TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL HORNÍ JELENÍ NA POČÁTKU 20. STOLETÍ.....	35
2.4 TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL HORNÍ JELENÍ PO 1. SVĚTOVÉ VÁLCE	37
2.5 TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL HORNÍ JELENÍ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	45
2.6 OBNOVENÍ TĚLOCVIČNÉ JEDNOTY SOKOL HORNÍ JELENÍ PO ROCE 1989.....	56
2.7 SOKOLOVNA HORNÍ JELENÍ.....	59
2.8 ROZHOVORY S ÚČASTNICEMI VŠESOKOLSKÝCH SLETŮ.....	63
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ A LITERATURY A PRAMENŮ	69
SEZNAM PŘÍLOH	71
PŘÍLOHY	72

SEZNAM ZKRATEK

AFK	Amatérský fotbalový klub
ČSM	Československý svaz mládeže
ČOS	Česká obec sokolská
ČSTV	Československý svaz tělesné výchovy
K	rakouská koruna, zavedená v r. 1892, užívaná od r. 1900
Kč	Koruna československá, užívaná od r. 1918
Kčs	Koruna československá, užívaná od r. 1948
kr.	krejcar, 1/100 rakouského zlatého
KSČ	Komunistická strana Československa
MAV NF	Místní akční výbor Národní Fronty
OAV NF	Okresní akční výbor Národní Fronty
OVS	Okresní výbor Sokola
SOkA	Státní okresní archiv
TJ	Tělovýchovná jednota
zl.	rakouský zlatý, platnost do r. 1892, užívaná do r. 1900

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je historie a současnost činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. Práce je též zaměřena všeobecně na spolek Sokol, ve kterém se odrážely dějiny země, a naopak v osudech země se promítaly osudy největšího českého spolku. Dějiny Sokola se s dějinami československé a české státnosti překrývají. Sokolové byli všude – v armádě, mezi členy demokratických politických stran, v řadách vzdělanostní elity, živnostníků i umělců. Sokolové se nacházeli napříč sociálními i společenskými vrstvami. Do činnosti Sokola se řadí sportovní a kulturní činnost a v dřívějších dobách i vlastenectví. To zcela jistě platí o všech místních jednotách postupně vznikajících na celém českém území. Práce se nezaměřuje pouze na činnost Sokola, ale chce přispět k lepšímu pochopení sokolských idejí a jejich významu v naší historii.

V první části bakalářské práce je představen vznik spolku Sokol. Je popsána jeho organizace, jsou nastíněny hlavní úkoly spolku, jeho činnost sportovní, kulturní, společenská i vzdělávací. Dále je sledován obecný vývoj sokolské organizace v návaznosti na 1. světovou válku a vznik republiky, meziválečné období, období 2. světové války, ukončení činnosti nástupem komunistického totalitního režimu a její přetvoření na tělovýchovné spolky a obnovení sokolské činnosti po sametové revoluci v roce 1989. V práci je dále zahrnuta struktura organizace, sokolská symbolika, hesla a symboly a architektura sokoloven.

Ve druhé části se představuje konkrétně Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení. Jsou uvedeny okolnosti vzniku Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. Je popsána činnost místní jednoty pod vlivem událostí celé země, její činnost, náplň a organizace v poměrech maloměsta v historických úsecích politického a státního vývoje. Je představena činnost po úspěšném obnovení místní jednoty po roce 2004, seznamuje se strukturou organizace jednoty, její náplní, a to zejména ve sportovní všestrannosti oddílů a pořadatelsví sportovně-společenských akcí pro širokou veřejnost.

Zdrojem informací bylo primárně studium dostupných pramenů, které jsou součástí archivního fondu uloženého v Státním okresním archivu Pardubice týkajících se Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. Dalším zdrojem byla literatura tematicky rozdělena na literaturu zpracování obecných dějin Sokola a literaturu zabývající se specifickými sokolskými tématy. Nedílnou součástí podkladů pro bakalářskou práci pak

byly knihy zápisů výborových schůzí, zápisy z valných hromad po obnovení činnosti a veškerý materiál z činnosti ve vlastnictví jednoty. Součástí práce jsou i rozhovory se současnými a bývalými členkami Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. Práce je doplněna o obrazový aparát historické a novodobé dokumentace.

Cílem práce je uceleně zpracovat, třídit a analyzovat shromážděné poznatky, chronologicky popsat proces historického vývoje Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení v celospolečenském dobovém kontextu. A následně představit činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení po obnovení v roce 2004.

Vzhledem k historickému charakteru práce byly při jejím vypracování uplatněny historické metody heuristiky, analýzy, komparace a syntézy. S tím byl použit metodický přístup diachronní a kvalitativní výzkum metodou rozhovorů s členkami jednoty. Metodou progresivity a periodizace jsou sledovány události obecně v Sokole i regionálně v Tělocvičné jednotě Sokol Horní Jelení.

1. SOKOL

Sokol je dobrovolná, nepolitická tělocvičná organizace s tradičními hodnotami demokracie, tolerance, lásky k vlasti a boje za svobodu. V současnosti je Sokol definován ve stanovách České obce sokolské (ČOS) takto: „*Sokol neboli Česká obec sokolská je dobrovolný, demokratický, nezávislý a nepolitický spolek. Česká obec sokolská byla zřízena ve veřejném zájmu, jejím účelem a cílem je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů, organizovat a vykonávat tělovýchovnou, sportovní, kulturní a společenskou činnost, podporovat rozvoj osobnosti a vychovávat k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa, přičemž vychází z odkazu zakladatelů Sokola Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera*“.¹

Spolek se řídí Stanovami ČOS, které jsou nejvyšší organizační normou České obce sokolské. Vycházejí ze zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a jsou ve smyslu tohoto zákona právně závazné. Nadřazenými právními normami stanov ČOS jsou zákony České republiky.

1.1 Vznik spolku Sokol

Myšlenka založit tělocvičný spolek k získání fyzické zdatnosti každého jedince se zrodila v prostředí pražských tělocvičných ústavů podle vzoru německé turnerské² organizace. U zrodu spolku stál dr. Miroslav Tyrš, který společně s bratry Grégrovými zpracovali stanovy spolku. Dr. Julius Grégr předložil stanovy ke schválení a povolení spolku na c.k. místodržitelství a 27. ledna 1862 byly schváleny. Datum vzniku Sokola je 16. února 1862. „*Tehdy se však ještě jmenoval „Tělocvičná jednota pražská“ se znakem sokola v letu.*“³ V čele spolku stál Jindřich Fügner, který se stal starostou a dr. Miroslav Tyrš jako místostarosta, později náčelník spolku. Na vzniku spolku se podíleli politici, literáti, národovci a vlastenci, kteří se snažili Sokolu vtisknout nacionalistický charakter.

¹ STANOVY České obce sokolské, schválené 26. června 2016.

² Německé tělocvičné hnutí s nacionálním a politickým podtextem, šířící se v německých státech od 20. let 19. stol. Vycházelo z myšlenek F. L. Jahna a ze sportovního systému A. Eisenela (1793–1850), politizovalo se s cílem sjednotit Německo. Jeho hlavní organizací se od roku 1860 stal Deutsche Turnerschaft. První německá tělocvičná jednota v českých zemích byla založena v roce 1861.

³ Jan NOVOTNÝ, *Sokol v životě národa*, Praha, 1990, s. 6.

V prvopočátcích docházelo ke sporům o politickou činnost spolku. Spolek však zůstal nezpolitizovaný, ale s vlasteneckým programem a demokratickým smýšlením. Spolek proklamoval rovnost, volnost, bratrství a Jindřich Fügner navrhl tykání a oslovení „bratře“. Tělocvičná jednota pražská obdržela v roce 1864 na návrh Emanuela Tonnera nový název Sokol Pražský.⁴

Cvičení Sokola probíhala v soukromém ústavu Jana Malypetra, potom v budově Apolla v Ječné ulici. Po výpovědi nájemní smlouvy v dubnu 1863 se Jindřich Fügner rozhodl zakoupit pro spolek parcelu nedaleko budovy Národního Muzea v dnešní Žitné ulici, kde Sokol pražský sídlí dodnes. Návrh na novorenesanční budovu tělocvičny realizoval architekt Vojtěch Ignác Ullmann. V tělocvičně musel být prostor pro cvičení Tyršovy tělocvičné soustavy vycházející z antiky, proto se také její součástí od počátku staly běh, skoky, hod diskem, hod oštěpem, box a zápas. Později byly ke cvičení přidány soutěže v atletice (běh, skok do výšky, skok o tyči, skok do dálky) a ve vzpírání. V roce 1865 se cvičení rozšířilo o plavání, veslování a boxování, zápas, šermování a bruslení. Nárad'ové cvičení přibýlo až v roce 1871. Postupně přibýla v činnosti střelba a jízda na koni. Značnou oblibu mělo úpolové⁵ cvičení. M. Tyrš ve svém díle „Základové tělocviku“ v roce 1873 zavedl české tělocvičné názvosloví a tělocvičnou soustavu.⁶

Od roku 1862 M. Tyrš při svých setkáních s cvičiteli inicioval i zakládání sokolských jednot v dalších městech. Ve stejném roce vznikly jednoty v Jaroměři, Kolíně, Nové Pace, Turnově, Příbrami, Jičíně a v Kutné Hoře. Jan Novotný ve své publikaci uvádí, že „v roce 1865 čítaly spolky celkem 1 949 členů“.⁷ Spolky se velmi rychle začaly zakládat i na Moravě a ve Slezsku. Nejprve spolky vznikaly ve velkých městech, následovala města s nižším počtem obyvatel, ale vznikaly i v malých obcích s organizačně schopnými představiteli. Pro mnohé porobené slovanské národy znamenalo založení Sokola zvýšení národního uvědomění a vlasteneckých snah. V roce 1865 dokonce založili naši krajané první sokolskou jednotu v USA.

⁴ Srov. Jan NOVOTNÝ, *Sokol v životě národa*, Praha, 1990, s. 25–26.

⁵ tělesná cvičení, při kterých se v přímém střetnutí s protivníkem usiluje o překonání jeho odporu nebo o jeho přemožení, vyvinuly se z vojenských a bojových dovedností, jejichž cílem bylo zlikvidování soupeře.

⁶ Srov. Marek WAIC, *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*, Karolinum, 2014, str.20.

⁷ J. NOVOTNÝ, *Sokol v životě národa*, s. 19.

S nárůstem počtu jednot a množství jejich členů v jednotách začala být nutností centralizace a koordinace jednot. Vznikla centralizační střediska územních celků – župy. První tři župy byly založeny v roce 1884 (Sokol pražský, Tyršova župa, Středočeská župa). V roce 1889 se podařilo župy, kterých již bylo jedenáct (Krkonošská župa, Podkrkonošská župa, župa Havlíčkova, župa Plzeňská, župa Podřípská, župa Fügnerova, župa Tyršova, Středočeská župa, Východočeská župa, župa Žižkova a Sokol pražský) zastřešit pod centrální organizaci Česká obec sokolská. V roce 1892 byla založena centrální organizace Moravsko-slezská obec sokolská. V roce 1896 byl založen Svaz Československého sokolstva, který sdružoval obě obce sokolské (Českou a Moravsko-Slezskou) a župu Dolnorakouskou. Od roku 1904 se spojily všechny župy české, moravskoslezské a župa Dolnorakouská do České obce sokolské.⁸

1.2 Sokolské symboly, znaky, hesla, tradice

Sokolské symboly vyjadřují příslušnost k určitému společenství a k jeho hodnotám. K hlavním symbolům Sokola patří **prapor**, který pomáhá ukotvit vědomí hodnot jako demokracie a národnímu sebevědomí. „*Dne 1. června 1862 předala v sále Apolla Karolina Světlá spolku prapor Sokola, dar českých dívek a žen, navržený Josefem Mánesem*“.⁹ Na bílé straně, olemované slovanskými motivy, je umístěn velký nápis Sokol. Na druhé straně, červené ploše, praporu byl obraz bílého sokola v letu s heslem „Tužme se“.

Současná podoba vlajky se skládá ze svislého pruhu barvy modré a vodorovně bílo-červené bikolory. Přes celou modrou barvu je znak České obce sokolské. Poměr šířky k délce je 2:3 a je neměnný.

Již v prvních spolkových stanovách se objevuje jako spolkový **znak** sokol v letu pro jeho fyzické schopnosti a nadhled. Znak prošel za dobu své existence mnohými změnami. Tvar a přesně definovaná barevnost současného loga (obchodní značky) ČOS se ustálila v roce 2008 vydáním základního grafického manuálu. „*Okolo „S“ uprostřed je litera „O“, na spodním konci litery S je umístěna litera K a na horním konci litery S je písmeno L*“.¹⁰

⁸ Srov. Zlata KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety 1882-1948*, Praha, 1994, s. 15.

⁹ *Pod křídly Sokola*, 2012, s. 6.

¹⁰ Pokyn PV ČOS, rok 2008.

Charakteristikou sokolů je **oslovování**. Spolek proklamoval rovnost, volnost, bratrství a Jindřich Fügner navrhl tehdy netradiční tykání a oslovení „bratře“ a „sestro“, což zůstalo i v dnešní době.

Typickým se pro Sokol stal společný **pozdrav**. Původní pozdrav „Zdař Bůh“ byl v červnu 1862 zaměněn za pozdrav „Nazdar“. Poprvé bylo toto heslo slyšet při veřejných provolání k zahájení sbírek na stavbu českého uměleckého stánku. Sbírka na Národní divadlo byla opravdu rozsáhlá a právě díky ní se pozdrav „Na-zdar“ rozšířil po celé zemi, až zcela zlidověl a dnes je považován za jeden z ryze českých pozdravů. Nejspíš právě pro jeho popularitu a český původ jej nakonec sokolové přijali za svůj.¹¹

Mezi charakteristické vizuální prvky řadíme sokolský **kroj**. Původní návrhy Josefa Mánese na kroj nahradily úpravy Františka Ženíška a Františka Kožíška. Části kroje sokolského (historického) jsou uvedeny doslova: *„Čapka černá s pérem sokola ne přes 16 cm dlouhým, nad levým okem ležatě připnutým červenou kokardou s monogramem sokolským. Kajda má barvu šedou obyčejného střihu. Na prsou jest 13 šňůrek a knoflíčků čamarových. Kolem krku otočena jest pletená šňůra. Rukávy jsou opatřeny čtyřmi šňůrkami a knoflíčky. Na levé straně prsou je na kajdě přišitá červenobílá páska 7 cm, dlouhá a 2 cm široká s nápisem sídla jednoty. Spodky jsou barvy šedé, přiměřeně široké a zapadají, přehrnuty jsouce přes okraj, do bot. Košile jest červená; znak to svobody. Kolem krku uvnitř límce nosí se límeček bílý, úzký a bez nákrčníku. Kolem pasu řemen černě lakovaný se sokolským monogramem. Boty lehké. Kdo nenosí bot, užívá holení, které dají se snadno k perkám připevnit. Členové v kroji za chladu nebo prachu nosívají též pláště bez rukávů, tak zvané haveloky sahající do polovice lýtek“.*¹²

V současné době již ztratil sokolský kroj svoji původní funkci, není třeba, jakkoliv se ze společnosti vyčleňovat, a kroj se používá pouze při slavnostních příležitostech. Po roce 1990 bylo navrženo sokolské společenské, reprezentační a víceúčelové oblečení doplněné pro muže tmavě modrou kravatou se sokolským znakem, pro ženy hedvábným šátkem v barvách trikolory se sokolským znakem.¹³

¹¹ Srov. *Vzdělávatelské listy*, 01 březen 2018, ČOS, 2018, s. 6.

¹² *Vzdělávatelské listy*, 03 září 2017, ČOS, 2017, s. 5.

¹³ Srov. *Vzdělávatelské listy*, 03 září 2017, ČOS, 2017, s. 11

Se Sokolem se pojí i charakteristická **hesla**, která vznikla již v počátcích hnutí. Tyršova hesla podporovala zejména sokolské ideály. Vlastenecká hesla byla provolávána také na národních oslavách, ale vlivem politických změn byla propůjčována jinému duchu než původně sokolskému.

„Jedinec nic, celek vše!

Kde stanutí, tam smrt!

Jen ruchem žijeme!

Věčný ruch, věčná nespokojenost!

Kupředu, zpátky ni krok!

V zdravém těle zdravý duch!

Bud'te věrni sobě, pravdě a spravedlnosti.

Kupředu, kupředu, zpátky ni krok!

Spějme dál, za sokolským praporem!

*Co lid nezná, nikdo nezná, co lid nedoved', nikdo nedoved', co lidem se nestalo, nikým se nestalo!'*¹⁴

Ni zisk, ni slávu!

Tužme se!

Tam se svět hne, kam se síla napře!

Lví silou

Za národ, drahou vlast

Pravda vítězí!

Vzhůru na svou stáž!

Silou lví, vzletem sokolím

Čechie, máti naše drahá

Dalším charakteristickým názvem jsou sokolské **Šibřinky**. Jedná se o plesové, maškarní setkání, nesoucí se v určitém duchu, takzvaném rázu, vesele si zaskotačiti přímo v sále tělocvičny. Název byl odvozen od polozapomenutého slovesa „šibřiti“ (žertovat, veselit se). Šibřinky zavedl Jindřich Fügner a od počátku se těšily značnému zájmu. Pro české vlastence se tyto rozverně maškarní plesy staly velkou společenskou událostí. Svůj podíl na popularitě českých bálů měl i tehdy módní tanec polka. Šibřinky se po sametové revoluci vrátily zpět mezi stálé sokolské tradice.

1.2.1 Sokolské slety

Sokolové se přirozeně účastnili velkých národních oslav, jako bylo položení základního kamene Národního divadla, převezení korunovačních klenotů z Vídně do Prahy nebo Husovy oslavy. Ke dvacátému výročí založení Sokola v roce 1882 se M. Tyrš rozhodl uspořádat v Praze Jubilejní slavnost, na níž byly pozvány veškeré existující jednoty, a to

¹⁴ Jan PELIKÁN, *Sokolská hesla*, Praha, 1927, s. 8.

i ze zahraničí. Tato událost vešla do dějin jako *I. všesokolský slet, 18. června 1882*.¹⁵ Hlavním programem oslav byla prostná cvičení, tehdy cvičená hromadně. Cvičenci měli jednotný úbor skládající se z bílého červeně lemovaného trika bez rukávů, šedých spodků doplněných úzkým páskem a kožených bot. Soutěže byly rozděleny na kategorie družstev a jednotlivců v různých disciplínách, například ve skocích do dálky, do výšky, trojskok, běh, metání oštěpem, šplhání na laně. Sletovým místem bylo vybráno ostrostřelecké cvičiště na Střeleckém ostrově. Prahou procházel bohatě vyzdobený průvod z Karlova náměstí za zvuků pochodů Kmochovy kapely. Cvičiště bylo vyzdobeno českými vlajkami, girlandami a sokolskými hesly a celou slavnost řídil osobně Miroslav Tyrš. Po skončení tělocvičné části následovala zábava, která byla zakončena ohňostrojem.¹⁶

Nikdo si tehdy neuvědomoval, že jde o vystoupení světově jedinečné. Jubilejní slavnosti začala tradice všesokolských sletů, symbolu národní hrdosti, jichž se do 1. světové války uskutečnilo šest, v meziválečném období čtyři. Po obnovení tradice všesokolských sletů byl uskutečněn v roce 2018 slet již šestnáctý. S narůstajícím počtem cvičenců se slety rozrůstaly do několikátýdenních vystoupení. U jednotlivých všesokolských sletů jsou uváděny hlavní sletové dny v závorkách.

II. všesokolský slet (27. – 30. června 1891)

Slet byl uspořádán jako doprovodná akce mezinárodní Jubilejní výstavy v Praze. V sousedství výstaviště si v Královské oboře poblíž tratě sokolové pronajali od města pozemek. Byl sice po povodni zanesený bahnem, ale do 1. května 1891 se jej podařilo vyčistit. Za dva měsíce zde postavili dřevěné tribuny pro 7 000 diváků, šatny a další potřebné stavby. Čtyřdenního sletu se zúčastnilo 2 310 cvičících sokolů, v průvodu Prahou pochodovalo za hudebního doprovodu 5 520 sokolů v krojích na Staroměstské náměstí. Bylo uskutečněno několik doprovodných akcí na různých místech Prahy. „*II. sokolský slet zhodnotili sokolští i jiní historici jako významnou národní a protihabsburskou demonstraci, umocněnou účastí hostů ze zahraničí*“.¹⁷

¹⁵ Srov. *Vzdělávatelské listy*, 02 červen 2018, ČOS, 2018, s. 3–5.

¹⁶ Srov. Věnceslav HAVLÍČEK, *Sokolské slety*, Praha 1948, s. 3.

¹⁷ Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety 1882-1948*, s. 9.

III. všesokolský slet (28. června – 1. července 1895)

Volba termínu tohoto sletu též nebyla náhodná, byl spjatý s Národopisnou výstavou lidu československého. Ke sletovému cvičišti byla vybrána Letenská pláň, kde cvičební plocha poskytla prostor pro 4 000 cvičenců a pro 11 000 diváků na tribunách. Poprvé cvičil sokolský dorost a v samostatném cvičení se představila i sokolská jízda. V neděli 30. června se konal slavnostní průvod Prahou zakončený opět na Staroměstském náměstí. Večer se na cvičišti konalo „Dostaveníčko na výstavě“ jehož hlavním programem byl lampionový rej. Cvičenci s červenými a bílými světly se přeskupovaly v rytmu pochodu do různých obrazců. Sokolové tak uplatnili, více jak před sto lety, snahu o estetický výraz společenských vystoupení a položili tím základy pro slety.

IV. všesokolský slet (28. – 30. června 1901)

Cvičební plocha na Letenské pláni pro všesokolský slet byla rozšířena pro 6 000 cvičenců a tribuny pro 22 000 diváků. Poprvé v historii cvičily na sletišti také ženy (867 žen), které cvičily s kužely v tmavě modrých šatech doplněnými bílými vázankami. Opět byla pořádána řada doprovodných akcí (představení v Národním divadle, koncerty na Žofině a sletová výstava U Štajgrů ve Vodičkově ulici).

Počínaje tímto sletem se vždy účastnili všesokolských sletů také členové Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení, která byla založena v roce 1897.¹⁸

V. všesokolský slet (28. června – 1. července 1907)

Tento slet je též nazýván „velkým sletem“ neboť pro velký zájem byl konán téměř čtyři týdny, aby mohly vystoupit všechny složky Sokola. Již od 9. června na Letenské pláni byla předváděna novinka – alegorické vystoupení s názvem „Šachový turnaj“. „*Námět šachové scény znázorňoval vítězství Žižkových vojsk nad Zikmundem v roce 1422*“.¹⁹ V neděli 16. června poprvé vystupovalo 1 800 chlapců a děvčat se švihadly, obručemi, tamburínami a míči. Další neděli vystupoval žákovský dorost ve věku od šesti do čtrnácti let a učňovský dorost ve věku od čtrnácti do osmnácti let. Hlavní sletové dny byly naplněny tělocvičnými závody v soutěžích družstev a jednotlivců v nářadových i atletických disciplínách. Novinkou tohoto sletu byly závody v plavání, konané na Vltavě. Na tomto sletu cvičilo již 2304 žen s kužely a novinkou byly tance

¹⁸ Srov. *Vzdělávatelské listy*, 02 červen 2018, ČOS, 2018, s. 3–5.

¹⁹ Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety*, s.16.

v původních krojích. V triumfálním průvodu Prahou šlo 13 000 sokolů.²⁰ „*Kapelník a člen kolínského Sokola František Kmoč složil k V. všesokolskému sletu sokolskou píseň s podtitulem Vítězný pochod*“.²¹

VI. všesokolský slet (27. června – 4. července 1912)

V roce 1908 vznikl Svaz slovanského sokolstva a proto byl VI. všesokolský slet pořádán jako první slet Svazu slovanského sokolstva a zároveň se stal oslavou padesátého výročí založení Sokola. Opět se konal na Letenské pláni s opět rozšířeným cvičišťem a tribunami. Sletový program byl tentokrát rozvržen do pěti týdnů a začal již 25. května slavnostním večerem v Obecním domě. Pro nepřízeň počasí byl však program upraven, zejména aby v dešti necvičili děti. Alegorická scéna měla téma „Marathon“. Byla vytvořena pro osvětlení „*sokolským srdcím antické zásady, které byly pro sokolstvo od začátku inspirací a jím byly uváděny v život*“.²² Ve dnech 22. a 23. června se konaly dny dorostu. V hlavním programu vystoupilo mnoho zahraničních hostů (Chorvati, Srbové, Slovinci, Makedonci, Bulhaři, Francouzi, Ukrajinci, Rusové, Angličani, Němci a Američani), soutěžní program byl značně obsáhlý a sletový průvod naplnilo 17 212 sokolů s prapory, sokolskou jízdou a hudbou. „*VI. všesokolský slet se stal mohutnou manifestací slovanských národů v lůně rakousko-uherského mocnářství a největší tělocvičnou slavností na světě, do té doby pořádanou*“.²³

VII. všesokolský slet (27. – 30. června 1920)

První slet po I. světové válce se konal opět na Letné, přestože se již uvažovalo o výstavbě sletišťe na Strahově. Na jeho rozsáhlou výstavbu však již nebylo dostatek času. Program sletových dnů byl rozvržen do několika týdnů. V hlavních sletových dnech s nadšením vystoupilo 28 000 mužů a 22 000 žen. Ženy opustily své sletové stejnokroje a cvičily v novém úboru – skládané sukénce, bílé halence s výšivkami na rukávech a červeném šátku. Muži na cvičišťe nastupovali poprvé za zvuků slavnostního „*Pochodu Sokolstvu*“ od Josefa Suka.²⁴ Ve sletovém průvodu Prahou pochodovalo přes 35 000 sokolů a poprvé i ženy. Sletová scéna nesla název „*Stavba sochy Svobody*“. Sletový průvod procházel

²⁰ Srov. V. HAVLÍČEK, *Sokolské slety*, s. 23–25.

²¹ Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety*, s.16.

²² Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety*, s.19.

²³ *Tamtéž*, s.21.

²⁴ Srov. *Vzdělávací listy*, 03 září 2019, ČOS, 2019, s. 3–5.

opět centrem města. „*Nechyběl ani hold sokolstva prezidentu T. G. Masarykovi na Pražském hradě. Sokolové se v průběhu sletu zúčastnili rovněž slavnostního položení základního kamene k Žižkovu pomníku na Žižkově a otevření Muzea čs. legií v trojském zámku*“.²⁵

VIII. všesokolský slet (4. – 6. července 1926)

Cvičiště se přestěhovalo z Letné na Strahov. Výstavba velkého stadionu byla sledována samotným prezidentem od podzimu 1925. Doprovodnými akcemi všesokolského sletu byly i lyžařské závody, nová tradice Zimních sletových her v Krkonoších.

Při odchodu dorostenců ze stadionu, po sletových dnech dorostu konaných ve dnech 26. – 29. června, dorostenci provolávali: „*V pravdě stůj, vlast miluj, nechtěj porobu, služ lidstvu, národu*“.²⁶ Začátek programu hlavních sletových dnů obstarala Masarykova letecká liga shoením pozdravu sletu na sletišťe, kde v čestném loži seděl prezident T. G. Masaryk s dcerou Alicí. Byl vzdán hold státní vlajce a vypuštěno čtyři tisíce holubic. „*Sletová scéna Kde domov můj vyjadřovala hlubokou přichylnost a lásku čs. člověka k jeho krásné vlasti*“.²⁷ Slavnostní přijetí zástupců sokolstva proběhlo 5. července na Pražském hradě. Pan prezident Masaryk věnoval Sokolům vlajku s nápisy „*T. G. Masaryk – Tužme se! Československá obec sokolská*“²⁸, navrženou prof. Františkem Kyselou. Vlajka byla poté nesena v průvodu 53 sokolských žup na Staroměstské náměstí.

IX. všesokolský slet (3. – 6. července 1932)

Oslavou 70. výročí vzniku Sokola a 100. výročí narození Dr. Miroslava Tyrše se neslo téma tohoto sletu. Sletové akce začaly již na podzim „rozestavným“ během po celé vlasti. Na trasách 3 500 km z devíti pohraničních měst (Děčín, Cheb, Postřekov, České Velenice, Bratislavu, Filákovo, Užhorod, Český Těšín, Broumov) neslo poselství do Prahy 38 946 běžců. Sletový běh se stal tradicí a jeho inspirací byl podobný běh 28. října 1919 k prvnímu výročí republiky. Hlavní sletové dny navštívilo každý den až 200 000 diváků. „*Jak napsal Karel Čapek: se už ani nezdají hustě obsazené lidmi, nýbrž jakoby potažené zrnitou látkou. Není to množství, je to struktura*“.²⁹ Na všech sletových

²⁵ Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety*, s. 26.

²⁶ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

²⁷ Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety*, s. 29.

²⁸ *Tamtéž*, s. 29.

²⁹ *Tamtéž*, s. 32.

vystoupeních, kde cvičilo 188 000 cvičenců, byl přítomen prezident T. G. Masaryk. Sletová scéna měla název Tyršův sen a byla koncipována jako hold jeho idejím.

X. všesokolský slet (30. června – 6. července 1938)

V historii sletů měl tento slet největší návštěvnost diváků i největší počet cvičenců. Účastnilo se ho 348 086 cvičenců a přes 2,3 miliónu diváků. K tomuto jubilejnímu všesokolskému sletu byl vydán stříbrný odznak se sokolem a sloupky s daty všech deseti sletů. Sletu předcházela rozestavný běh, tentokrát z Tyršova domu do pohraničních měst. Barevné štafetové kolíky byly zahaleny do černého plátna na znamení národního smutku k úmrtí prezidenta T. G. Masaryka v září 1937. V únoru 1938 se uskutečnily tradičně zimní hry ve Vysokých Tatrách. Sletová vystoupení v Praze trvala pět týdnů. Na den 16. června byl zařazen Den brannosti na Strahově, kde bylo předvedeno, jak Tyršova soustava slouží branné přípravě.³⁰ Významným úvodem k zahájení hlavních sletových dnů se staly XI. závody Mezinárodní tělocvičné federace. Po poeticky zvládnuté skladbě žen s názvem *Rej* byla dominantní skladbou „*Přísaha republiky*“ od Františka Pecháčka, při níž cvičilo na ploše Masarykova státního stadionu současně přes 30 000 mužů a to na značkách i mezi nimi. Útvary mužů působily jako hradby. Námět sletové scény ovlivnila napjatá situace v Československu. Byla nazvána výstižně „*Budovat a bránit*“. Děj scény byl obrazem historie Československa a ústřední dekorací bylo tepající srdce. Dne 4. července složili sokolové na III. hradním nádvoří hold prezidentu Edvardu Benešovi a odevzdali mu darem – bronzovou sochu Republiky od J. Brůhy. Prezident Edward Beneš daroval Sokolu prapor, který se zachoval dodnes. „*Jsou na něm nápisy: Československá obec sokolská – Tužme se! a na rubu Sokolskému bratrstvu Edward Beneš 1938, kolem velkého znaku ČSR a na stuhách ještě X. všesokolský slet v Praze 1938*“.³¹ Průvod Prahou trval přes čtyři hodiny a byl veden po prodloužené trase, aby ho mohlo vidět co nejvíce lidí. V průvodu museli sokolové z Vídně nést vedle svých praporů i novou státní vlajku – červenou s hákovým křížem. Župa Krušnohorská kráčela v průvodu mlčky na protest proti henleinovskému násilí. Tak se stal X. všesokolský slet národní manifestací připravenosti k obraně vlasti, semknutosti a posílením našich občanů k obraně demokracie a samostatnosti.

³⁰ Srov. Jan Boris UHLÍŘ, *Sokol za protektorátu, Organizovaná rezistence ČOS, UK, 2005, s. 20–26.*

³¹ Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety, s. 39.*

XI. všesokolský slet (3. – 6. července 1948)

Po desetileté přestávce sokolských sletů způsobené druhou světovou válkou a v měnící se politické situaci se podařilo obnovenému Sokolu, zorganizovat slet ve stylu všesokolských sletů předešlých.³² Sletová vystoupení zahájilo 10. června žactvo. Těsně před zahájením cvičení žákyň, začala část cvičících provolávat: „Ať žije prezident Beneš!“. Chvilí bylo ticho, ale pak se ozvalo z jiného místa: „Ať žije prezident Beneš!“. A pak znovu odjinud. Volání se stupňovalo, až se k němu přidali i diváci. 26. června začaly sletové dny dorostu.³³

Ve sletových dnech členstva vystoupili muži se skladbou „Věrní zůstaneme“ s verši:

*„Ni zisk, ni slávu! Je jen jedna čest:
pro živost příštích vlastní život nést.
Mrtví, živí, nezrození dosud
v bratrství vroucím neseme svůj osud“³⁴*

jako pocta padlým sokolům.

V průvodu Prahou jásající průvod dorostenců došel až k hlavní tribuně na Staroměstském náměstí, starosta Československé obce sokolské Josef Truhlář, stojící vedle prezidenta Klementa Gottwalda, gestikuloval a volal na mládež: „Na povel pozor! Vlevo hled!“ . Ale útvary mládeže na jeho povely nereagovaly a procházely mlčky s odvrácenou tváří a bez jakýchkoliv pozdravů. Jakmile však tribunu minuly, začaly provolávat „Ať žije prezident Beneš!“³⁵

Průvod dorostenců a poté mužů a žen Prahou (celkem 85 000 osob) se stal protikomunistickou manifestací, po níž následovala perzekuce členů Sokola a zrušení celé organizace.

XII. všesokolský slet (5. – 6. července 1994)

Po obnovení České obce sokolské roku 1990 byl uspořádán slet po 46 letech na Strahově. Zúčastnilo se jej 23 000 cvičenců, z nichž 1800 přijelo ze zahraničí. Zahajovací projev sletu měl prezident Václav Havel. V úvodu vystoupení se ozvaly pražské zvony a Sukův

³² Srov. V. HAVLÍČEK, *Sokolské slety*, s. 47–48.

³³ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

³⁴ Z. KOZÁKOVÁ, *Sokolské slety*, s. 44.

³⁵ Průvod dorostenců a poté mužů a žen Prahou (celkem 85 000 osob) se stal protikomunistickou manifestací, po níž následovala perzekuce členů Sokola a zrušení celé organizace.

pochod „V nový život“. Průvod Prahou začal na rozdíl od minulých sletů sletovým dnům předcházet. Od roku 1994 se všesokolské slety konají jednou za šest let a jsou vyvrcholením činnosti a pospolitosti Sokolů a prezentací sokolské činnosti pro širokou veřejnost.

XIII. všesokolský slet (1. – 2. července 2000)

Tento slet byl součástí Národních dnů sportu a kultury akce „Praha – evropské město kultury 2000“. Na stadionu Evžena Rošického na Strahově cvičilo 25 000 cvičenců. Slet opět zahájil prezident Václav Havel a účastnil se ho po oba sletové dny. Doplňující kulturní program probíhal u Tyršova domu.

XIV. všesokolský slet (1. – 7. července 2006)

Za přítomnosti prezidenta Václava Klause se všesokolský slet konal opět na stadionu Evžena Rošického. Novinkou byla však večerní a noční vystoupení za umělého osvětlení. Cvičení se účastnilo 15 000 cvičenců. Součástí sletu byla i řada dalších akcí, které se konaly v měsících předcházejících samotnému sletu. Novinkou byla Sletová štafeta, která proběhla na podzim 2005. Proběhl i sletový průvod Prahou, který patří k neodmyslitelné tradici sletů.

Od tohoto roku se všesokolských sletů účastnili i členové jelenské sokolské jednoty. Jednota trvale obnovila svoji činnost ke konci roku 2004.

XV. všesokolský slet (1. – 6. července 2012)

Novým prostorem pro sletová vystoupení sokolů se stal stadion Synot Tip Aréna³⁶ v Edenu v Praze–Vršovicích. Během dvou dnů vystoupilo na stadionu více než 10 500 cvičenců všech věkových kategorií, a to ve dvanácti skladbách. Na sletu bylo celkem 1 276 zahraničních účastníků. Při XV. všesokolském sletu došlo rovněž k historické premiéře – slet byl oficiálně zahájen divadelním představením Prodané nevěsty, kterou společně nastudovaly sokolské divadelní soubory Sokola Pyšely a Sokola Lázně Toušeň, folklorní národopisný soubor Formani ze Sokola Slatiňany a pěvecký sbor Gaudium Sokola Královské Vinohrady.³⁷

³⁶ Fotbalový stadion SK Slavia Praha v lokalitě Eden v Praze–Vršovicích, komerční název Synot Tip Aréna do roku 2014, poté Eden Aréna do listopadu 2018, nyní název Sinobo Stadium.

³⁷ Srov. *Vzdělávací listy*, 02 červen 2018, ČOS, 2018, s 10.

XVI. všesokolský slet (5. – 6. července 2018)

V nové Eden Aréně se představilo třináct sletových skladeb za účasti 13 000 cvičenců. Od předchozích sletů se v jednom ohledu lišil, protože také připomenul sté výročí vzniku československého státu a stal se součástí oficiálních celostátních oslav tohoto výročí. Stal se tak i holdem těm sokolským generacím, které stály u zrodu československých legií v době 1. světové války, bojovaly v ní za vznik samostatného státu a krátce po jeho vzniku chránily se zbraní v ruce jeho území. Slet byl zahájen průvodem Prahou z Václavského náměstí na Staroměstské náměstí.³⁸ První přehlídky hromadných skladeb se zúčastnil i předseda vlády Andrej Babiš, ovšem na jeho přítomnost někteří Sokolové a diváci reagovali pískotem.

1.2.2 Sokolovny

V Sokole nikdy nevzniklo jednotné ustanovení o tom, v jakém architektonickém slohu mají být sokolovny postaveny a jak mají vypadat. Díky tomu si o vzniku a podobě sokoloven rozhodovaly samy sokolské jednoty. Jejich stavbu samozřejmě ovlivňovaly finanční možnosti jednot. Daly se též koupit nemovitosti, které byly na sokolovny přestavěny. Rozmach výstavby sokoloven byl od 60. let 19. století do zániku Sokola po druhé světové válce. „Bylo vystavěno přibližně 1200 sokoloven“.³⁹ První sokolovna byla vystavěna v roce 1863 v Praze v dnešní Žitné ulici ve stylu novorenesance navržené architektem Vojtěchem Ignácem Ullmanem. Ve své době patřila mezi nejmodernější tělocvičny v Evropě a dodnes naplňuje svoji funkčnost, ba co více, stále se modernizuje. Největší stavební aktivita byla v době mezi světovými válkami, a to i navzdory doléhající ekonomické krizi. Sokolové si dokázali bez jakékoliv státní subvence opatřit z vlastních zdrojů finanční kapitál a sami se na stavbách podíleli. Využívali drobných darů občanů i případné půjčky založené a peněžních ústavů. U výstavby sokoloven v Čechách jde téměř vždy o individuální architektonické řešení.⁴⁰ Sokolovny byly též dominujícím obrazem obcí nebo měst a přispívaly k emancipaci české společnosti. Po změně politického systému v roce 1948 a zákazu činnosti Sokola se více stavěla sportoviště, stadiony a sportovní haly.

³⁸ Srov. *Sletový program 7/2018*, ČOS, 2018, s. 3–7.

³⁹ *Sokolská architektura 2015*, ČOS, 2015

⁴⁰ Srov. Časopis stavebnictví, *Sokolovny a jejich odkaz současnosti*, 08.2009, s. 44–48.

Sokolovny se stavěly především jako budovy pro možnost cvičení, tréninku a rozvoji tělesné zdatnosti. Dalším hlediskem byla i funkčnost kulturně společenská. „*Základem byl obdélníkový sál vysoký přes dvě podlaží o ideálních rozměrech 20 krát 12 metrů, tak, aby se do něj vešlo deset cvičenců po šesti řadách*“.⁴¹ Při sokolovnách vznikala pódia divadelních sokolských spolků, knihovny, restaurace a biografy. Typickým znakem sokoloven přelomu 19. a 20. století byly ve druhém podlaží ochozy (balkóny), a to v návaznosti na možnost železobetonových konstrukcí, které ovládly celosvětovou architekturu. Ochozy byly využívány v týdnu též na cvičení méně prostorových sportů a o sobotách jako balkonové hlediště. Dalším požadavkem Sokolů byla místnost či kout na cvičební náradí a náčiní, takzvaná nářaďovna, která by sloužila i jako úschovna židlí a stolů užívaných ke společenským akcím. Vítáno bylo i zakomponování prostor pro schůze výboru jednoty, náčelnictva či možnost zřízení archivu jednoty. Nezapomínalo se ani na sociální zařízení a sprchy pro cvičence.⁴²

Nedostatek finančních prostředků jednot mnohdy vedl k tomu, že z původních velkolepých plánů bývala vystavěna jen část. Následující dostavby po několika letech pak vedly k architektonické nejednotnosti.

V meziválečném období vzrůstala prestiž sportu a stávající sokolovny neuspokojovaly sportovce ani veřejnost. Proměnou procházel zejména interiér. Odstraňovaly se galerie pro diváky a díky používání železobetonového skeletu se mohly stavět velké sály bez podpůrných pilířů k využití otevřeného prostoru.

Celkově nabízela sokolská tělocvična proti té dnešní daleko civilnější architekturu, vnitřní prostředí odpovídalo spíše stavbě občanské vybavenosti společenského typu. „*V době, kdy sokolovny vznikaly, ještě nebyl znám pojem „objemová typizace“ a tak tyto objekty přes stejný a opakující se stavební program unikly nebezpečí výrazové uniformity, plynoucí z pokleslé interpretace racionálních přístupů k investiční výstavbě z let 1950–1990*“.⁴³

Sokolovny nám zachovaly kus sokolské i regionální historie, architektonické styly v průběhu dekád a důkazy proměny jejich funkčnosti či změny životního stylu

⁴¹ *Sokolovny napříč časem*, ČOS, 2018

⁴² Srov. *Vzdělávatelské listy*, 03 září 2015, ČOS, 2015, s. 5–6.

⁴³ Časopis stavebnictví, *Sokolovny a jejich odkaz současnosti*, 08.2009, s. 44.

společnosti. Dodnes zůstávají sokolovny významnými komunitními centry českých měst a obcí. Sport se zprofesionalizoval, vznikaly moderní tělocvičny nejen z pohledu architektury, ale zejména s moderně vybavenými prostory pro sport. V posledních letech 21. století se uplatňují dispozice víceúčelových sálů. Při modernizaci se v maximální možné míře respektuje historie budov.

1.3 Sokol v době 1. světové války

Roku 1914, během brněnského sletu, došla ze Sarajeva zpráva o smrti následníka trůnu. Slet byl přerušen, delegace ze Srbska a jihoslovanských zemí kvapně odjížděly zpět do svých zemí. Vypukla první světová válka. Podle statistik nastoupilo v dubnu 1915 do války přibližně 50 000 tisíc sokolů. V sokolských jednotách zůstali jen žáci, dorostenci, ženy a starší muži. Ze sokoloven se staly lazarety, vojenské noclehárny, přístřeší haličských uprchlíků. Sokolové pomáhali při polních pracích, rodinám pozůstalých, šili prádlo nebo obstarávali knihy pro raněné. V sokolských časopisech vznikaly rubriky s radami, jak posílat poštu a balíky vojínům do pole, i to, jak hovořit s pozůstalými. Tiskly se seznamy padlých bratrů a seznamy pohřešovaných, vybíraly se příspěvky na zaopatření rodin bez mužů a pro Červený kříž.⁴⁴

„24. listopadu 1915 z výnosu rakousko-uherského c. k. Ministerstva vnitra čís. 25 037 ve smyslu § 24 a 25 odst. I zákona z roku 1867 k rozpuštění sokolského ústředí ČOS“.⁴⁵ Činnost sokolských jednot jako samostatných právních subjektů pokračovala dál. Řízení převzal časopis Sokol. Slovanofilská orientace Sokola, působení cvičitelů v nepřátelských zemích a úzké vztahy se sokoly žijícími na opačné straně fronty zavdávaly podezření z vlastizrady. Ostražitost monarchie se brzy ukázala jako opodstatněná. V červenci roku 1914 tvořili sokolové, asi 300 mužů, ve Francii významnou část české vojenské roty Nazdar, která se stala součástí francouzské cizinecké legie. Obdobně to bylo i v carském Rusku. V srpnu 1914 vznikla se souhlasem cara Česká družina. Po slavné bitvě u Zborova (1. – 2. července 1917) došlo k prudkému nárůstu členů do legií, téměř 40 000 mužů. Třetí legie vznikla v Itálii jako Československý dobrovolnický sbor se 3 200 muži. Všechny tři legie měly však jedno společné. Když

⁴⁴ Srov. Otakar HORÁK, *Kronika sokolské župy Východočeské Pippichovy*, Litomyšl, 1938, s. 194.

⁴⁵ Jiří ŽIŽKA, *Dějiny a současnost Sokola*, Praha, 2005, s. 10.

se nebojovalo, tak se „sokolovalo“. Tento výraz rád používal T. G. Masaryk. Mezi jeho další slavné citáty patří: „*Nebýt Sokola, nebylo by legií, nebýt legií, nebylo by republiky*“.⁴⁶

1.4 Sokol v meziválečném období

Sokol si udržel svou vnitřní organizaci, a proto mohli jeho členové zajistit v prvních dnech a měsících po 28. říjnu 1918 klidné a spořádané ustavení nové státní správy a dočasně plnit úkoly náležející policii a armádě. Národní výbor československý pověřil starostu ČOS JUDr. Josefa Scheinera organizováním branné moci. Byly vytvořeny takzvané Národní stráže, v jejich čele stanul náčelník ČOS Jindřich Vaníček. Veliteli jednotek stráží se většinou stávali starostové či náčelníci sokolských jednot a žup. Svě úkoly Národní stráže plnily do prosince 1918, kdy postupně jejich úkoly přebíraly vojenské a policejní jednotky.

Od roku 1919 probíhaly přípravy na VII. všesokolský slet v roce 1920. Uspořádání sletu bylo v poválečné době skutečně odvážným počinem, který se však vyplatil. Sokol získával na popularitě, narůstala členská základna a v dubnu 1921 schválil výbor ČOS zakoupení Michnova paláce na pražském Újezdě jako své sídlo, prostory pro administrativu, nakladatelství a muzeum. Zcela nově byla vystavěna navazující budova velké tělocvičny, do níž byly vloženy pamětní kameny. V části nové budovy byl vybudován zimní bazén a sokolská ubytovna. Slavnostního otevření 23. a 24. května 1925 se zúčastnili i vládní představitelé v čele s prezidentem T. G. Masarykem.⁴⁷

Sokol po 1. světové válce získával opět na popularitě. Do Sokola se hlásili především drobní živnostníci, úředníci a rolníci. Žadatel musel nejprve projít zkušební dobou, jak pravidelně navštěvuje cvičení. K dalším povinnostem patřila ideová školení formou přednášek tzv. vzdělávací školy a k povinnému odběru sokolského periodika a k jeho četbě. Zájemci o členství v Sokole do 36 let se také zavazovali k povinnému cvičení. Prošel-li budoucí sokol kladně zkušební lhůtou a složil-li ideové zkoušky, mohl přistoupit ke složení sokolského slibu před sokolským výborem své jednoty. Teprve pak se stal

⁴⁶ Ladislav RUMML, *Českoslovenští legionáři I. Odboje*, Nymburk, 2000, s. 6.

⁴⁷ Srov. *Vzdělávatelské listy, 01 březen 2015*, ČOS, 2015, s. 3–5.

právoplatným Sokolem, mohl nosit sokolský kroj, zúčastňovat se členských schůzí a valných hromad, volit a být volen.⁴⁸

V průběhu dvacátých let se členská základna nadále rozrůstala a po republice vyrůstaly stále nové sokolovny. Kromě cvičení Sokol stále kladl důraz také na vzdělávací a kulturní činnost. Sokolové zakládali ochotnická a loutková divadla, hudební a pěvecké sbory.

Počátek třicátých let přinesl hospodářskou krizi a Sokolové pořádali sbírky pro nezaměstnané, ale přesto se rozhodli uspořádat IX. všesokolský slet v roce 1932. Na tento rok připadalo 70. výročí založení Sokola a 100. výročí narození jeho zakladatele Miroslava Tyrše.

V meziválečném Československu byli mezi členy mnozí představitelé politického života. Většina politiků ale byla spíše řadovými členy. Sokol byl vždy chápán jako organizace apolitická. Sokolstvo rezolutně odmítalo komunismus i fašismus, který se začal na československé politické scéně nebezpečně projevovat. Vedení ČOS schválilo v prosinci 1932 zásady branné výchovy a v roce 1933 obnovilo tradici náhlých srazů.⁴⁹ V první polovině roku 1934 se obrátilo Ministerstvo národní obrany na vedení ČOS s důvěrným dotazem, zda jsou sokolové v případě potřeby ochotni převzít strážní službu. Přizvalo vedení ke spolupráci na připravovaném branném zákonu přijatého 1. září 1937 a přistoupilo k tajnému sčítání počtů členů Sokola a vojáků v záloze. Po přijetí zákona č. 82 Sb., o ochraně a obraně proti leteckým útokům 11. dubna 1935 byla zřízena civilní protiletecká ochrana, jejímž řízením bylo pověřeno Ministerstvo vnitra.⁵⁰ Následovalo zakládání Výborů pro obranu obyvatelstva, které měly na starost brannou výchovu obyvatelstva a civilní protileteckou ochranu. Sokolské jednoty rozběhly veřejné přednášky k branné výchově a sbírky na vojenský arzenál Československé armády, zakládaly branné odbory, zajišťovaly veřejnou brannou výchovu na Dnech brannosti a výcvik civilního obyvatelstva.

⁴⁸ Srov. Marek WAIC, *Sokol v české společnosti 1862–1938*, Praha, 1996, s. 45–67.

⁴⁹ Srov. Michal BURIAN, *Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918–1938*, Karolinum 2013, s. 279.

⁵⁰ Srov. J. ŽIŽKA, *Dějiny a současnost Sokola*, s. 14.

1.5 Sokol v době 2. světové války

V roce 1938 se Československá republika po pouhých dvaceti letech své existence dostala do situace, kdy se rozhodovalo o jejím bytí či nebytí. Léto a podzim roku 1938 prožívali sokolové v atmosféře příprav na obranu Československa před blížící se německou agresí. Chození na veřejnosti v sokolském kroji se v této době stalo výrazem vlastenectví, ale v pohraničních oblastech se stávalo stále častěji cílem henleinovských napadání.

Bezprostřední ohrožení státu si vyžádalo 23. září 1938 mobilizaci, která proběhla rychle a se všeobecným nadšením a odhodláním k obraně vlasti. Mnichovská dohoda však nařizovala odstoupení pohraničí českých zemí Německu. Pro československé obyvatele v odstupovaných oblastech začal boj o život a pro sokoly to platilo dvojnásob. Sokolské rodiny se připojily k proudům uprchlíků z pohraničí a hledaly svá nová působiště. Ze sokoloven ve vnitrozemí se stávala evakuační centra pro všechny. Sokolské spolkové prapory pohraničních jednot byly uloženy v Tyršově domě. Mnozí sokolové odcházeli do zahraničí, kde očekávali vznik zahraniční armády, podobně jako to bylo za 1. světové války. Řada dalších se rozhodla bojovat proti okupantům na domácí frontě. Od prvních dnů existence Protektorátu Čechy a Morava považovali nacisté Sokol za nepřítele Říše.⁵¹ Spontánně se členové sokola stávali členy odbojových organizací a sami si vytvořili i vlastní odbojovou organizaci „Obec sokolská v odboji“ později nazývanou též „Jindra“. Rozsáhlá síť bohužel nezůstala před gestapem dlouho utajena a sokolský odboj byl těžce postižen především zatýkáním. Dne 12. dubna 1941 nařídil K. H. Frank v zastoupení říšského protektora předsedovi protektorátní vlády Aloisi Eliášovi, aby zastavil činnost Sokola.⁵² Dne 27. září 1941 říšský protektor SS–Obergruppenführer Reinhard Heydrich vyhlásil stanné právo a rozpoutal krvavé represe proti českému odboji. Zásah proti sokolům gradoval v noci ze 7. na 8. října 1941, kdy byla zahájena „Akce Sokol“. Byli při ní systematicky zatýkáni členové vedení sokolské obce, žup i jednot. Celkem bylo postiženo 1 500 sokolů. Většina z nich byla přes Terezín transportována do koncentračního tábora v Osvětimi. Dne 11. října 1941 vstoupil v platnost úřední výměr o rozpuštění ČOS.⁵³

⁵¹ Srov. J. B. Uhlíř, *Sokol za protektorátu, Organizovaná rezistence ČOS*, s. 62.

⁵² *Tamtéž*, s. 129.

⁵³ *Tamtéž*, s. 139–148.

Od prosince 1941 probíhala spolupráce skupiny Anthropoid se sokolskou odbojovou organizací Jindra na atentátu na Reinharda Heydricha, který se uskutečnil 27. května 1942. Stal se nejvýznamnějším skutkem sokolského odboje, který sokolové vnímali jako krevní mstu za popravené bratry. Poté začaly popravy stovek českých vlastenců. Téměř polovinu popravených tvořili členové Sokola.⁵⁴

1.6 Sokol v totalitním režimu

Ukončení druhé světové války znamenal pro sokoly nové výzvy, i když organizace byla válkou velmi těžce oslabena. Již 5. května 1945 se v Praze sešli zástupci tělocvičných jednot, tělovýchovných a sportovních organizací a Junáka k vytvoření Ústředního národního tělovýchovného výboru. Po několika měsících marných vyjednávání tak došlo 1. ledna 1946 k zahájení samostatné činnosti Československé obce sokolské. V listopadu 1946 vznikl Československý tělovýchovný svaz, který představoval pouze formální sdružení většiny tělovýchovných organizací.

Protiváhu sílící komunistické moci tvořil právě Sokol, jako organizace tvořící pevnou oporu demokracie. Počet členů opět rychle a prudce vzrostl. Ve vnitřní organizaci však postupně začínaly spory o tom, zda má zůstat Sokol nadstranický, nebo se má aktivně zapojit do politického dění. V únoru 1948 vedení ČOS odmítlo vytváření akčních výborů. Dne 25. února 1948 se sešlo vedení ČOS jež schválilo poselství prezidentu Edvardu Benešovi, v němž ho sokolstvo ujišťovalo ve své oddanosti a věrnosti. Po komunistickém převratu došlo bohužel i ke jmenování nového vedení a začalo odstraňování odpůrců KSČ. Nový režim vyhlásil vznik Jednotné tělovýchovné organizace Sokol, jejíž činnost však řídil komunistický Státní úřad pro tělesnou výchovu a sport. Byly zrušeny župy a místo nich založeny sokolské kraje a okresy. Byly upraveny stanovy Sokola tak, aby odpovídaly komunistické ideologii.⁵⁵

XI. všesokolský slet, konaný v červnu 1948 byl demonstrací nesouhlasu s nastupujícím komunistickou diktaturou a vyjádřením podpory demokracii a prezidentu Benešovi. Podporu demokracii hlásili sokolové i v září 1948 na pohřbu Edvarda Beneše.

⁵⁴ Srov. *Vzdělávatelské listy, 04 prosinec 2016*, ČOS, 2016, s. 3–4.

⁵⁵ Srov. J. ŽIŽKA, *Dějiny a současnost Sokola*, s. 15–18.

Dne 12. prosince 1952 byl přijat zákon „O organizaci tělesné výchovy a sportu“ a tím zrušena jednotná organizace Sokola. Název Sokol přestal existovat, jednoty se staly dobrovolnými sportovními organizacemi s názvy např. Slovan, Spartak, Dynamo, Dukla, Jiskra, Lokomotiva. Valné hromady se nově nazývaly výroční schůze, šibřinky byly již pouze plesem, zmizelo oslovení bratr, sestra. Duch Sokola však přes vnější propagandu ještě přežíval. V řadě sportovních oddílů nadále působila řada bývalých sokolů, i když úbytek členské základny byl značný. Bývalí sokolští cvičitelé v tom neviděli podporu nového režimu, ale možnost předání zkušeností ve prospěch cvičenců.

V březnu 1957 vznikl Československý svaz tělesné výchovy a sportu, který ovládal veškerou tělovýchovu až do roku 1990. Krátkým obdobím přerušeno bylo pouze období průběhu pražského jara v roce 1968. Bývalí přední činovníci Sokola se pokusili o obnovení samostatné sokolské organizace a sešli k jednání 5. května 1968 v Praze na Žofíně. Návratem k původnímu názvu si mnozí slibovali i návrat k sokolským tradicím. Sokol přivedl i zpět řadu bývalých členů a řadě jednot se podařilo vrátit k původnímu názvu. Veškeré snahy se rozplynuly po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy a následné normalizaci. Největší český národní spolek byl opět zlikvidován. Dvěma generacím byla odebrána možnost poznat Sokol, jeho ideje, slávu i přínos.

Jedinými místy, kde sokolská organizace nepřetržitě fungovala, byly zahraniční jednoty po světě. Tisíce sokolů emigrovalo a zapojilo se do činnosti v zahraničí. Pokračovali v činnosti, v sokolských tradicích, předávání zkušeností, ideálů a odkazu zakladatelů hnutí. V listopadu 1950 se konala v New Yorku ustavující schůze Ústředí československého sokolstva v exilu. V roce 1962, k 100. výročí založení Sokola, zorganizovali první zahraniční slet, a to ve Vídni. Další slety se konaly nepravidelně, v roce 1967 v Montrealu, v roce 1972 ve Vídni, v roce 1976 v Curychu, v roce 1982 ve Vídni, v roce 1986 v Curychu a v roce 1990 v Paříži.⁵⁶

1.7 Obnovení organizace po roce 1989

Bezprostředně po 17. listopadu 1989, po „sametové revoluci“, začali sokolové usilovat o obnovu své organizace. Ustavující sjezd ČOS se konal 7. ledna 1990 v Praze na Výstavišti s účastí 3 000 sokolů a sokolek. Spontánně se začaly obnovovat místní

⁵⁶ Srov. *Sokolové v exilu po roce 1948*, ČOS, 2014

jednoty po celé republice a posléze i župy. Stanovy ČOS byly přijaty 1. sjezdem ČOS a schváleny 21. února 1990.⁵⁷ Kromě obnovy struktury začaly restituce zabaveného majetku, které mnohdy dospěly až k soudním jednáním. ČOS získala zpět pro své ústředí Tyršův dům.

Tělocvičný proces prošel velkou proměnou. Byla pozměněna forma i obsah sokolského cvičení, např. cvičení při hudbě, aerobic, kalanetika, rock'n'roll, kolektivní sporty a přibývají nové sporty, které oslovují širší veřejnost a především mládež. Více se sokolská činnost zaměřuje na práci s mládeží a pro mládež, na prevenci pronikání negativních společenských jevů do sokolského prostředí, na posilování činnosti v rodinách, na práci se seniory a pro seniory. Sokol se stává nově organizací sportu pro všechny. Nadále však zůstávají hodnoty, na kterých byl Sokol založen – demokracie, tolerance, láska k vlasti a boj za svobodu. Sokol je stále organizací dobrovolnou a pokračuje se v kulturních činnostech a tradici všesokolských sletů.

1.7.1 Základní organizační struktura ČOS

Základní organizační jednotkou ČOS je tělocvičná jednota. Jednoty jsou seskupeny do územních celků, které se nazývají župy. Nejvyšším celkem je pak ČOS jako spolek hlavní. Nejvyšší organizační normou jsou Stanovy, nejvyšším orgánem je Sjezd ČOS, který se koná jednou za tři roky. Dvakrát do roka zasedá Výbor ČOS, který schvaluje zásadní materiály (rozpočet, výsledky hospodaření apod.) Výbor ČOS je tvořen vyslanci zvolenými na valných hromadách žup a ze svého středu si volí starostu, místopředsedu, jednatele, a další členy Předsednictva ČOS. Statutárním orgánem je Předsednictvo ČOS, které se řídí schváleným jednacím řádem Předsednictva ČOS. Členy předsednictva jsou též náčelník a náčelnice ČOS, předseda odboru sportu ČOS a vzdělavatel ČOS, kteří jsou zvoleni odbornými útvary. Předsednictvo ČOS má třináct členů. Pro svou práci si vytváří potřebný počet poradních orgánů – odborné komise a rady. Nezávislým orgánem je kontrolní komise, která má sedm až devět členů.⁵⁸

Koordinátory mezi ČOS a jednotami jsou **sokolské župy**. Župa je pobočný spolek České obce sokolské, který sdružuje jednoty ve svém územním obvodu. Orgány župy jsou Valná

⁵⁷ Srov. J.ŽÍŽKA, *Dějiny a současnost Sokola*, s. 55.

⁵⁸ Srov. Stanovy České obce sokolské

hromada župy, Předsednictvo župy a Kontrolní komise župy. Nejvyšším orgánem župy je Valná hromada župy. Svolává ji Předsednictvo župy jednou za tři roky před skončením funkčního období. Valné hromady se účastní vyslanci a delegáti, zvolení v jednotách. Předsednictvo župy je statutárním orgánem župy, řídí činnost župy a rozhoduje o všech věcech, které nejsou podle stanov ČOS vyhrazeny jinému orgánu. Schází se nejméně osmkrát do roka a je svoláváno starostou župy. Odbornými programovými útvary župy jsou odbor všestrannosti župy, odbor sportu župy, vzdělavatelský odbor župy. Nezávislým orgánem župy je Kontrolní komise župy, která je nejméně tříčlenná. ČOS sdružuje 42 žup.

Základní organizační jednotkou je **tělocvičná jednota** se svými členy. Orgány jednoty jsou: Valná hromada jednoty, Výbor jednoty a Kontrolní komise jednoty, resp. člen pověřený kontrolou. Nejvyšším orgánem jednoty je Valná hromada. Svolává ji Výbor jednoty nejméně jednou ročně, zpravidla do 30 dnů po zpracování roční účetní závěrky. Před skončením funkčního období Výboru jednoty stanoví valná hromada počet členů Výboru jednoty a volí starostu, místopředsedu a jednatele jednoty, další členy Výboru jednoty, jejich náhradníky, a dále náčelníka, náčelnici, vzdělavatele a předsedy odboru sportu. Funkce starosty, jednatele a hospodáře jsou navzájem neslučitelné. Výbor jednoty je statutárním orgánem jednoty a řídí činnost jednoty. Schází se nejméně šestkrát do roka a je svoláván starostou. Kontrolní komise jednoty (nejméně tříčlenná) je nezávislý orgán. Členství v Kontrolní komisi je neslučitelné s členstvím ve Výboru jednoty nebo s činností v hospodářských nebo účetních orgánech na úrovni jednoty. V jednotách, kde počet zletilých členů je menší než 50, může funkci kontrolní komise jednoty vykonávat jen jeden člen, který je zvolením pověřen výkonem kontrol.⁵⁹

Organizace ČOS je ustanovena ve stanovách, jejichž úplné znění bylo schváleno 11. sjezdem ČOS a nabylo platnosti a účinnosti dnem schválení 26. června 2016. Stanovy ČOS vycházejí ze zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a jsou ve smyslu tohoto zákona právně závazné. Nadřazenými právními normami stanov ČOS jsou zákony České republiky.

⁵⁹ Srov. Stanovy České obce sokolské

2. TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL HORNÍ JELENÍ

2.1 Horní Jelení v době vzniku místní sokolské jednoty

Město Horní Jelení se nachází ve východním cípu Pardubického kraje, téměř na spojnici okresu Pardubického, Ústeckoorlického a Rychnovského. Do jeho správního území patří Dolní Jelení a Rousínov. Horní Jelení leží na mírném návrší mezi lesy, které zajišťovaly vždy místním obyvatelům převážnou část živobytí. V době, kdy vznikal Sokol na Horním Jelení, to bylo město zejména polního hospodářství a drobných živnostníků. „*Při sčítání lidí v roce 1890 mělo Horní Jelení 279 domů a 1815 obyvatel, Dolní Jelení 65 domů a 350 obyvatel a Rousínov 9 domů a 55 obyvatel*“.⁶⁰ V té době byl na Horním Jelení již zřízen Poštovní úřad, ordinace lékaře MUDr. Josefa Černohorského, pivovar a lihovar velkostatku hrabat Bubna a Litic, kteří spravovali rozsáhlá lesní, rybníční a polní hospodářství. Dále v obci fungovaly tři mlýny, šest hostinců, čtyřtřídní škola a košíkářská a pletařská škola. Městu bylo povoleno šest trhů za rok. Město Horní Jelení žilo i bohatou spolkovou činností (Zpěvácký spolek Varlich s divadelním odborem, Čtenářsko-řemeslná beseda, Jelenská kapela, Dobročinný spolek paní a dívek, Okrašlovací spolek, Kuželkový klub, Sbor dobrovolných hasičů).⁶¹ Ještě větší nárůst vzniku spolků byl po vzniku Československé republiky.

2.2 Vznik Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení

Jednoty na venkově vznikaly jako prostředek českého společenského smýšlení. Ovšem podmínky pro fungování jednot byly velmi komplikované, a to zejména z oblasti finanční. Ne jinak to bylo i v obci Horní Jelení. V létě roku 1897 se sešel kroužek stejně smýšlejících občanů s chutí zavést sokolskou jednotu. Ustanovující valná schůze se konala 4. září 1897 za účasti župního jednatele bratr (br.⁶²) L. Knikla a náčelníka župy bratra Havelky.⁶³

V úryvku z první strany Pamětní knihy, který je citován v příloze č.3., se můžeme dočíst, o radosti ze založení T. J. Sokol Horní Jelení slovy kronikáře.

⁶⁰ Blahoslav NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, 2008, s. 33.

⁶¹ Srov. Jiří SVATOŠ, *Vzpomínky na Horní Jelení*, Obecní úřad Horní Jelení, 1998, s. 89–95

⁶² V dobových pramenech je psána pro oslovení bratr zkratka br.

⁶³ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

Předsedou jelenské jednoty byl zvolen MUDr. Josef Černohorský, místopředsedou Václav Bezdíček, náčelníkem Josef Formánek, jednatelem Leopold Havlík, pokladník Emanuel Kaplan, hospodář Karel Janeba, cvičitel Jindřich Šmíd. Do výboru jednoty byli zvoleni: Jindřich Šmíd, Karel Janeba, Václav Janeba, Leopold Havlík, Karel Matyáš, Emanuel Kaplan. Na valné schůzi byly stanoveny členské příspěvky měsíčně pro činné (tzn. cvičící) 10 krejcarů (kr.), pro přispívající 20 kr. a pro zakládající členy 20 zlatých (zl.) placené vždy ve čtvrtletních lhůtách po 1 zl. (1 zl. = 2 K, krejcar 1/100 rakouského zlatého).⁶⁴

Do jednoty se přihlásilo dvacet tři činných členů, dvacet přispívajících členů a pět členů zakládajících (MUDr. Josef Černohorský, František Novák, Václav Malý, Eduard Šmíd, František Vonka). Jelenská jednota byla součástí župy Orlické až do roku 1908. Poté přešla pod župu Východočeskou (pozn. dnes Východočeská – Pippichova).⁶⁵

Na počátku činnosti cvičili členové jelenské jednoty zejména cvičení pořadová venku a v lese. Při cvičeních byly zavedeny krejcarové sbírky ve prospěch jednoty. Ode dne 1. října 1897 se cvičilo ve velkém pokoji nového domu bratra Prudiče na náměstí za roční nájem 35 zl. Ovšem pro velké otřesy při cvičeních, zde bylo cvičení ukončeno a přestěhováno od 29. října do sálu Novákova hostince, kde cvičili až do 24. září 1901.⁶⁶

První veřejné cvičení uspořádala jednota 28. října 1897 za pomoci tělocvičné jednoty Vysoké Mýto a účasti sokolských jednot z Holic a Borohrádku. Veřejné cvičení se konalo na zahradě bratra Nováka. Na zahájení promluvil starosta Vysokého Mýta A. Tůma, který ve svém projevu vyzdvihl snahy a účel Sokolstva. Vysokomýtští cvičenci předvedli cvičení na bradlech, hrazdě a koni a také skok. Tělocvičné náradí si přivezli s sebou, což bývalo zcela běžné při pořádání veřejných cvičeních a nemajetnosti jednoty. Vysokomýtští svým cvičením jelenské nadchli, neboť si do Pamětní knihy vepsali, že jsou pro ně tito cvičenci vzorem. Po cvičení se konal koncert kapely a volná zábava, večer byl pak pořádán Věneček. Vstupného na veřejné cvičení činilo 20 kr. na Věneček 50 kr. „*Příjem celé akce 70 zl. 50 kr, vydání 53 zl. 56 kr.*“.⁶⁷

⁶⁴ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s. 102.

⁶⁵ Srov. O. HORÁK, *Kronika sokolské župy Východočeské Pippichovy*, s.156

⁶⁶ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s. 102.

⁶⁷ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

„Hned na počátku byl při Jednotě zřízen dámský odbor, který čítal 13 členek“⁶⁸, jehož náčelníci byla zvolena sestra A. Rautekrancová. Později bylo zavedeno cvičení dorostu, do kterého se přihlásilo sedmnáct chlapců. Cvičení pro ženy probíhalo v pondělí, ve čtvrtek a v sobotu od 7 do 8 hodin, od 8 do 9 hodin cvičili muži. Cvičení dorostu probíhalo v neděli od 15 do 17 hodin. Z počátku neměla jelenská jednota tolik kvalifikovaných cvičitelů, proto ochotně vypomáhal cvičitel MUDr. Zemánek z Holic. Pro značný zájem nových cvičitelů v jednotách župa zavedla jednou měsíčně cvičitelský kurs v Hradci Králové od listopadu 1897 do dubna 1898.

Kromě členských příspěvků byly dalšími zdroji příjmu krejcarové sbírky, výtěžky ze společenských akcí a dary. Prvotní dary finanční v roce 1897 byly na nářadí, včetně darů hmotných. Bratr Antonín Bradáč věnoval jednotě dvacet dva činek a šest párů kuželů. Zprostředkoval též nákup cvičebního koně za 15 zl. a sám na jeho koupi daroval 5 zl. Další dary finanční věnoval bratři Salfický a Čihák, dohromady 3 zl. a 9 kr. Tělocvičná jednota Sokol Hradec Králové zapůjčila jelenské jednotě cvičebního koně a Tělocvičná jednota Sokol Holice zapůjčil ke cvičení bradla. „Zakoupení nové anglické hrazdy od pana Vindyše ze Smíchova v ceně 56 zlatých“⁶⁹ si už jednota mohla později dovolit.

Součástí činnosti sokolských jednot byly výlety. Prvním výletem hornojelenských sokolů, byl výlet 11. dubna 1898 do sousedního města Borohrádku. Záměrem bylo i zhlédnutí jaké podmínky mají tamní cvičenci. Borohrádečtí sokolové poté předvedli své ukázky cvičení. Prvního výletu jednoty se účastnilo se sedmnáct členů jelenských, z toho patnáct ve stejnokrojích.⁷⁰

Nejdůležitější událostí roku 1898 bylo veřejné cvičení, které si již jednota organizovala úplně sama, dne 17. července opět na zahradě bratra Nováka. Na veřejné cvičení se dostavilo mnoho jednot z okolí (Borohrádku, Holic, Vysokého Mýta, Kostelce nad Orlicí a jeden člen z Hradce Králové) a jelenské sokoly reprezentovalo devatenáct členů. Cvičenci předvedli svá cvičení po jednotlivých družstvech na hrazdě, bradlech, koni na šíř i na dél a při skoku vysokém. V Pamětní knize (příloha č. 1) se můžeme dočíst

⁶⁸ B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s. 103.

⁶⁹ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁷⁰ *Tamtéž*

o mnohých účastech jelenských sokolů na veřejných cvičeních okolních jednot, okrskových cvičeních, župních cvičeních i účasti na sletu Sokolstva v Hodslavicích, rodišti Františka Palackého, ve dnech 14. a 15. srpna 1898, slet byl organizován ke stému výročí jeho narození. Za jelenské sokoly odjel na slet MUDr. J. Černohorský, J. Šmíd a J. Bahník, kteří obdarovali tamní jednotu třemi zlatými jako dar na výstavbu tělocvičny. Na nejprestižnější sokolské akci, tedy všesokolském sletu v Praze na Letné v roce 1901, cvičili i jelenští sokolové, kteří se účastnili všesokolského sletu poprvé. Členové si museli hradit náklady sami. Ze spolkové pokladny bylo hrazeno cestovné jen těm, kteří jeli reprezentovat v krojích. Z jelenské jednoty se účastnilo všesokolského sletu dvanáct členů, sedm cvičících (Jindřich Šmíd, Josef Bahník, František Uhlíř, František Dejl, František Janeba, František Šmíd, Josef Němeček) a pět necvičících (Josef Černohorský, Jan Král, Karel Matyáš, František Doležal a Jan Novák).⁷¹

Kromě cvičení organizovala místní sokolská jednota kulturně společenské akce, které se staly po mnoho let tradičními. Hned 5. prosince 1897 uspořádala jednota Mikulášskou zábavu v místnosti paní Formánkové na Miroslavi. Vstupné činilo 20 kr. a za program byl zodpovědný bratr František Uhlíř. Konání sokolských akcí vzbuzovalo národní vědomí, což bylo často překážkou v jejich organizaci. V Pamětní knize je v zápise ze 7. ledna 1898 k takovéto akci zapsáno: „*Původně určeno bylo odbývati zábavu tu u br. Nováka. Že místnost ta je nezpůsobilá a tu nám zakázáno bylo odbývati zábavu v místnosti zmíněné*“.⁷² Proto byl pořádán i první sokolský ples 9. ledna 1898 v hostinci U Sequardů na Dolním Jelení. Bratři sokolové na tento ples zajistili svoz hostů, vstup činil 1 zl. a sokolové měli cenu vstupného za polovinu. Přestože se název sokolských Šibřinek mezi Sokoly ujal, jelenští ve svých zápisech ze schůzí užívají mnohem častěji výraz sokolský ples, později i s rázem daného maškarního tématu.

V jednotě vznikl i Vzdělavatelský odbor pro vzdělávání, osvětu, utužování vlastenectví, sokolského bratrství a informovanosti. Odbor v rámci jednoty odebíral časopisy: Sokol, Věstník župní, List svazu československých sokolů, Stráž na Vysokomýtsku, Osvěta lidu, Samostatnost, Obrana a Národní katolík. Odbor pro jednotu založil sokolskou knihovnu, která v roce 1902 obsahovala padesát devět svazků knih. Knihovnickem jednoty bratr

⁷¹ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁷² *Tamtéž*

František Uhlíř věnoval sokolské knihovně sedmdesát zábavných knih k půjčování a pan Hofrychter z Prahy věnoval jednotě prostřednictvím náčelníka bratra Jindřich Šmída další knihy. „Na konci roku 1902 obsahovala knihovna 155 svazků, z toho 19 věnujících se cvičení, 28 o zakladatelích Sokola, sokolských myšlenkách a dějinách tělocviku, 13 poučných na jiná témata a 95 knih zábavných“.⁷³ Pro všeobecnou osvětu pořádal odbor přednášky, a to jak z řad vyhlášených sokolských řečníků, tak řad vlastních. Jelenští učitelé bratr Josef Klimeš přednesl řeč „O životě a působení F. L. Čelakovského“ a bratr Antonín Hrnčál „O vývoji lidstva“, „O Tyršovi“ a přednášky o Františku Palackém, o Fügnerově významu a o národní povinnosti. Některé přednášky byly veřejně přístupné, zatímco neveřejné přednášky byly jen pro členy jednoty. Na neveřejných přednáškách „hovořil Ant. Hrnčál o Číně a K. Klimeš o Paříži a světové výstavě“.⁷⁴ Každé pondělí zajišťoval odbor čtení v jednotě a četlo se ze svazového a župního věstníku.

Jelenská sokolská jednota navrhla po vzoru Ústředního vzdělavatelského sboru založit Ústřední vzdělávací sbor Horní Jelení, který byl složen ze zástupců Sokola, Občanské besedy a Sboru dobrovolných hasičů v Horním Jelení. Do sboru se přidali ještě jelenští učitelé a společně zajišťovali kulturně-osvětové akce v obci.

2.3 Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení na počátku 20. století

Činnost jednoty i samotné nadšení pro další vývoj se odráželo v návaznosti na společenské události v Horním Jelení. V letech 1902–1907 se stal starosta sokolské jednoty bratr MUDr. Josef Černohorský starostou města Horní Jelení. Na počátku srpna 1903 byl v jednotě rozpuštěn Dámský odbor. V Pamětní knize ani v Zápisech ze schůzí výboru není důvod uveden. Tento stav trval až do března roku 1911, kdy byla obnovena činnost Dámského odboru, který do konce roku 1911 měl devatenáct členek. Cvičitelem byl nejprve František Peprle, později Julie Dědková. Cvičení Dámského odboru probíhalo dvakrát týdně v úterý a v pátek.⁷⁵

Od vzniku jelenské jednoty probíhalo cvičení v pronajatých sálech místních hostinců. V roce 1904 bylo jednotou zakoupeno stavení číslo popisné 168 na Borohrádecké ulici od pana Jaroslava Sejkory z Prahy za částku 1 800 korun rakouských (K). Domek začala

⁷³ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁷⁴ *Tamtéž*

⁷⁵ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s. 103.

jednota ihned opravovat a ze zahrady budovat letní cvičiště. „*Obytné prostory domku dány do pronájmu br. Fr. Peprlovi za 80 korun ročního nájmu*“.⁷⁶ (pozn. korun = K) Pouze stodolu si sokolové nechali jako úschovnu pro cvičební nářadí. Budově sokolovny se v práci věnuje kapitola 2.7. Po úpravách bylo letní cvičiště slavnostně otevřeno 16. května 1904. Oslava byla zahájena slavnostním průvodem z náměstí na cvičiště za účasti okolních jednot a zástupců župy. Na cvičišti předvedli členové přítomných jednot svá cvičení a po cvičení následoval koncert kapely z Vraclavi a večer sokolský Věneček. V roce 1905 požádal Sbor dobrovolných hasičů Horní Jelení výbor sokolské jednoty o možnost postavení cvičného ležiště na letním cvičišti. Výbor jejich žádost schválil „*za poplatek 6 korun za rok, splatný ve čtvrtletních lhůtách*“⁷⁷ (pozn. korun = K) s dohodou o užívání ležiště sokoly. Sokolské cvičiště si pronajímali i jiné spolky ke kulturně – společenským zábavám.

V roce 1910 byla v hornojelenské jednotě založena Učňovská besídka. Jednalo se o cvičení dorostu a zároveň vzdělávací činnost pro dorost. Přednášky pro dorost se konaly každou neděli odpoledne a byly zaměřeny na informace o nebeských tělesech, o elektřině, o telegrafu, o chemii, ale i o tématech zeměpisných (o Bosně a Hercegovině, pěšky Evropou) a literárních (o Aloisu Jiráskovi). Pro Učňovskou besídku byly organizovány exkurze v průmyslových podnicích (pivovar Horní Jelení, textilka Čermná nad Orlicí) a výlety za kulturou. Sami členové Učňovské besídky nacvičovali divadelní představení. Pro Učňovskou besídku byla založena i knihovna, která odebírala časopisy pro mládež (Epocha, Čtyřlístek, Vynálezy a pokroky).⁷⁸

V. všesokolského sletu v Praze v roce 1907 se z jelenské jednoty sletu zúčastnilo sedmnáct členů z toho dvanáct členů cvičících. Ze spolkové pokladny se účastníkům hradila legitimace ve výši 48 K a cestovné ve výši 91,20 K. Na VI. všesokolském sletě 1912 v Praze cvičilo sedm bratří a šest sester jelenských. Ke konci roku 1912 bylo vedeno v jednotě sto devatenáct členů, z toho dvacet žen.⁷⁹ V roce 1913 se stal bratr MUDr. Josef Černohorský pokladníkem župy Východočeské.⁸⁰

⁷⁶ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁷⁷ *Tamtéž*

⁷⁸ *Tamtéž*

⁷⁹ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s. 103.

⁸⁰ Srov. O. HORÁK, *Kronika sokolské župy Východočeské Pippichovy*, s.175.

2.4 Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení po 1. světové válce

První světová válka přerušila sokolské aktivity i na Horním Jelení. *„Koncem července 1914 ustává práce v jednotě, všechnen ruch i zamýšlené podniky zůstávají neprovedeny. Válka světová zasáhla velmi citelně do života naší jednoty. Mimo br. jednatele, knihovníka a hospodáře odcházejí za povinností vojenskou mnozí cvičenci i mnozí starší členové. Činnost širšího členstva utichá, jen výbor s omezeným počtem bratří bdí nad životem jednoty“.*⁸¹ Takto zapsal bratr Josef Klimeš toto období v Pamětní knize. Po dobu trvání války se na Horním Jelení necvičilo, jen divadelní činnost se prezentovala šesti představeními v Horním Jelení a nedalekém okolí. Do války odešlo sedmdesát jelenských bratří, to je téměř 70 % mužského členstva jednoty. Do legií vstoupili bratři Jindřich Šmíd ml., Jaroslav Smilek a František Žaba. Ve válce padlo šest jelenských bratří: Emil Horčička v roce 1914, František Pluhař v roce 1915 a zemřel Ladislav Schejbal, v roce 1916 padli Antonín Branda a František Březina a zemřel František Doležal, v posledním válečném roce padli Adolf Hebr, Josef Koblížek a zemřel František Ročeň. (příloha č.4)

První poválečný záznam v Pamětní knize: *„Přešly čtyři neblahé roky světové války. Praskly pouta německých a maďarských tyranů, je osvobozena země svaté vlasti od Šumavy až k Tatrám po 300leté porobě. Vyplnila se památná věštba našeho velkého Čecha J. A. Komenského: „Vláda věcí Tvých vrátí se do rukou Tvých, můj národe“.* Jednota naše, ač dosud ochromena a otřesena v základech, zásluhou několika nadšených bratří, v čele s neúnavným, zasloužilým a obětavým br. Starostou Dr. Černoهورským, uvedena zase v činnost jak v ohledu tělocvičném, tak i výchovném, na úroveň předválečnou“.⁸² Ustavující valná hromada se konala 5. ledna 1919, kde byl starostou opět zvolen bratr MUDr. Josef Černoهورský. Byly ustanoveny čtyři odbory: ženský, dorostenecký, vzdělávací a dramatický. Nově byla zavedena matrika členů a schváleno, že se jednota stane členem Československého červeného kříže. Jednota měla ke dni valné hromady osmdesát osm členů (šedesát pět mužů a dvacet tři žen).

1. května 1919 byla ustanovena pobočka hornojelenské jednoty v sousední obci Veliny. Předsedou byl zvolen bratr František Koráb, jednatelem bratr Karel Bahník. Velinská jednota měla čtyřicet tři členů (dvacet sedm mužů a šestnáct žen). Cvičení probíhalo

⁸¹ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁸² *Tamtéž*

dvakrát týdně, přičemž jako cvičitelé tam docházeli z hornojelenské jednoty vést cvičební hodiny bratři Karel Janeba ml., Josef Bahník ml. a sestra (ses.⁸³) Marie Janebová. Sokolské pobočce ve Velinách bylo darováno osmdesát knih, v hotovosti 1 200 korun československých (Kč) a ke cvičení hrazda a žíněnka.⁸⁴

Poválečná činnost jednoty se pomalu obnovovala. Jednota organizovala veřejná cvičení, účastnila se veřejných cvičení v okolních jednotách a dále se tradičně účastnila župních sletů. Velkým veřejným cvičením bylo cvičení 25. července 1920 na louce pod ostřetínským kopcem. Na cvičení bylo přítomno 16 jednot z okolí, cvičilo zde 59 žáků, 74 žákyň, 101 dorostenek, 165 dorostenců, 139 mužů a 98 žen.

Ve dnech 27. – 30. června 1920 proběhl v Praze na Letné VII. všesokolský slet. Jelenští sokolové se sletu opět účastnili. Do Prahy odjelo cvičit šest bratrů, šestnáct členů v kroji, šest členů a čtyři členky bez kroje. Výbor jednoty odsouhlasil úhradu jízdného cvičencům, pokud o to požádají.

Po finanční stránce byl stav jednoty v dobré situaci. Příjmy do pokladny plynuly zejména z pronájmu sálu, zábavných akcí pořádaných jednotou (divadlo, zábavy, akademie). Paní Karolína Krsková darovala jednotě 64 m² pozemku sousedících se sokolskou zahradou. V roce 1921 se souhlasem jednoty zbudoval na zahradě sokolovny na vlastní náklady hostinský Myška kuželník. Od lesního Kratochvíla bylo do sokolovny zakoupeno piano za 4 000 Kč.⁸⁵

Velká oslava k 25. výročí založení Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení se konala dne 2. července 1922. K tomuto výročí si nechal ženský odbor od paní Kloučkové z Velin zhotovit prapor za 1 700 Kč. Na jedné straně je v červeném poli bíle vyšit název jednoty a znak Sokola, na druhé straně je v bílém poli vyšit obrázek sokola v letu držícího v drápech činku (příloha č. 6 a příloha č. 7). Žerď k praporu zhotovil Karel Marek a hlavicí se sokolem zhotovil bratr Jindřich Šmíd ml., oba bezúplatně. Praporčíkem byl ustanoven bratr František Janeba. Prapor byl slavnostně rozvinut a od té doby chodili jelenští sokolové na veřejné akce pod záštitou praporu. Slavnostní proslov na oslavě měl župní náčelník z Vysokého Mýta, ve kterém vyzvedl „*oddanou a vytrvalou lásku*

⁸³ V dobových pramenech je psána pro oslovení sestra zkratka ses.

⁸⁴ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁸⁵ *Tamtéž*

*k sokolské myšlence, která je podtržena úmornou prací, dobrovolným snažením a nezištným obětováním každého cvičence sdílejícího tuto myšlenku a toužícího po tom, aby naplnila hesla Rovnost, Volnost a Bratrství, vyobrazeného na omítce místní sokolovny“.*⁸⁶

Další velkou událostí bylo 8. října 1922 zahájení provozu Bia Sokol. Tomu předcházelo zakoupení kinematografického přístroje za 8 000 Kč, založení biografického odboru, jehož členy byli bratři Jindřich Šmíd, Josef Láska a František Matyáš. Promítačem, tzv. kinooperátorem, byl určen Václav Tocháček, který byl řádně proškolen a školení zakončil zkouškou. Dále musela být udělena úřady licence, koncesi na sebe převzal starosta bratr MUDr. Josef Černohorský. Celkové výdaje na provoz činili 27 000 Kč, včetně kinematografického přístroje a půjčky na projekt od místní záložny.

Smutnou zprávou bylo, že dne 3. listopadu 1922 odstoupil ze všech funkcí bratr starosta MUDr. Josef Černohorský ze zdravotních důvodů. Novým starostou Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení byl zvolen bratr Jindřich Šmíd. MUDr. Josef Černohorský byl i starostou města Horní Jelení v letech 1902-1907 a v období těžkých a nelehkých let válečných 1914–1919.⁸⁷ Jeho nadšení a obětavou práci si připomínali nejen Sokolové, ale i všichni občané Horního Jelení. MUDr. Černohorský se přestěhoval do Prahy k dceři, kde 14. června 1927 zemřel. Pohřbu se jako zástupci Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení zúčastnili bratři František Kittler, Karel Janeba, František Minář a Vávra.

V roce 1923 byla ustanovena nová funkce archiváře jednoty. Zvolen jím byl bratr Albert Gotvald, který se později stal i vzdělavatelem jednoty.

Šestileté období všesokolského sletu se blížilo. Téměř v každé jednotě se nacvičovalo na slet. Všesokolským sletům v Praze tradičně předcházely slety župní, okrskové, nácvičné, secvičné a veřejná cvičení. Předšletové vzdělavatelské akce určené k přípravě na ideovou část sletu na téma „Kde, domov můj“, vedl bratr vzdělavatel Albert Gotvald. VIII. všesokolského sletu v Praze na Strahově v roce 1926 se účastnilo dvacet tři sokolů z hornojelenské jednoty, cvičilo čtrnáct mužů a devět žen a po deseti dorostencích a deseti dorostenkách. Jako diváci z Horního Jelení dorazilo dvacet dva mužů a devět žen.⁸⁸

⁸⁶ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁸⁷ Srov. J. SVATOŠ, *Vzpomínky na Horní Jelení*, s.10.

⁸⁸ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

V roce 1926 se sloučili české fašistické skupiny v Národní obec fašistickou. To mělo dopad i na organizaci Sokola, která byla stále spolkem vlasteneckým a nepolitickým. Proto výbor jelenské jednoty po projednání prohlásil, že „*člen fašistů nemůže být členem Sokola*“.⁸⁹ Mimo politické roztržičnosti začínala zasahovat do života lidí a spolků i hospodářská krize celého světa. Potíže s ní spojené zasahovaly i do běžného života občanů Horního Jelení. Východočeská župa Pippichova v průběhu roku 1931 rozdělovala podpory nezaměstnaným členům jednot.⁹⁰ Jelenský sokolský biograf přispíval promítáním ve prospěch polévkových akcí, které pořádal místní spolek Československého červeného kříže. Jednota opět uspořádala vánoční besídku s nadílkou pro děti.⁹¹

Na návrh bratra vzdělavatele byl v roce 1926 ustanoven smírčí soud, jehož členy byli zvoleni bratři: Fr. Schejbal, Fr. Janeba, Jos. Šteffek, Fr. Matyáš a Karel Havlík. Bylo dohodnuto, že výborové schůze se budou konat pravidelně první neděli v měsíci a konání Valných hromad Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení bylo stanoveno vždy na 6. ledna.

Na XXXV. řádné valné hromadě v roce 1932 přednesl proslov zástupce župy br. Syrový, ve kterém „*vybízí k řádnému plnění všech sokolských povinností v příštím roce, jubilejním roce Tyršově a v roce IX. sletu všesokolského. Vybízí k pilnému šetření na slet a upozorňuje na velký význam krojů, který je výrazem sokolství a v němž každý z nás musí v sletě manifestovat v Praze pro sokolskou myšlenku. Přál by si, abychom si byli dobrými bratry a sestrami v životě sokolském i v životě soukromém. Končí svůj pěkný proslov slovy našeho drahého Dr. Miroslava Tyrše: Ten bratrský okruh, v který vstupuješ, nebudiž tobě školou zášti, avšak školou návisti, mužského přátelství, onoho šlechetného ba posvátného bratrství*“.⁹²

Rok 1932 byl rokem IX. Všesokolského sletu, oslavou sedmdesáti let výročí trvání Sokola a připomínkou 100. výročí narození M. Tyrše. Všesokolského sletu v Praze ve dnech 26. června – 2. července 1932 se z jelenské jednoty účastnilo sedm dorostenců, osm dorostenek, dvacet dva mužů a sedm žen. Cvičencům bylo hrazeno jízdné

⁸⁹ SOkA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

⁹⁰ V Horním Jelení byla podpora poskytnuta 19 členům: 1 členu 29 Kč, 6 členům 50 Kč, 7 členům 58 Kč, 1 člen 87 Kč, 2 členům 116 Kč, 2 členům 232 Kč.

⁹¹ Zápisy ze schůzí výboru 1927-1940, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

⁹² *Tamtéž*

z pokladny jednoty do Prahy a zpět. K oslavě Tyršově uspořádala jednota 17. září průvod na Novákův kopec, kde byla zapálena hranice.⁹³

Na mimořádné výborové schůzi konané dne 23. dubna 1933, jak je uvedeno v knize zápisů ze schůzí výboru jednoty (příloha č. 2), svolané ke schválení koupě domku a zahrady od paní Krskové a finanční výpůjčky uvádí br. starosta Minář veliké finanční potíže jednoty. „*Br. Gotvald navrhuje vzhledem na neutěšené finanční poměry jednoty povinný roční příspěvek 6 Kč na každého člena, a sice přechodně, to jest pokud by se poměry trochu nezlepšily*“.⁹⁴ Jednota se o koupi domu se zahradou paní Krskové rozhodla podělit s bratrem Františkem Slezákem, který koupil dům a část zahrady až po studnu za částku 10 800 Kč. Hranici plotu koupené zahrady dal zhotovit bratr Slezák – cementové kůly a železa na tesy, ostatní nechává zhotovit sokolská jednota. Kupní smlouva na zakoupení zahrady od paní Karolíny Krskové za obnos 6 000 Kč byla podepsána 17. srpna 1933 u notáře Hájka ve Vysokém Mýtě. Za jednotu podepsal kupní smlouvu bratr starosta František Minář a bratr jednatel František Pírko. „*V kupní smlouvě bylo zaneseno, že uvedenou částku splatí jednota během tří let i s úroky 5 % půlročně předem placenými*“.⁹⁵

V témže roce byl jednotou založen pěvecký kroužek Smetana a bylo pořízeno loutkové divadlo pro představení pro děti, kde hlavní úlohu v představeních většinou sehrával Kašpárek. Loutkové divadlo se hrálo v přístavku sokolovny, za sloupy otevřeného prostoru tělocvičny.⁹⁶

V zápise výborové schůze ze dne 10. května 1934 je poděkování sestry Vilmě Novotné za doplnění kroniky za posledních pět let, kde stručně nastínila život v jednotě za dobu od roku 1929 až do roku 1933. Již v roce 1934 probíhají na výborových schůzích bouřlivé diskuse o zakoupení promítacího stroje na zvukový film do místního Bia. 7. srpna 1935 rezignuje bratr Ant. Müller na funkci ředitele Bia a pověřeným vedením Bia je bratr J. Kraus. Nový promítací přístroj byl zakoupen několika bratry a až ho jednota splatí, tak ho předají bratři jednotě. O starý promítací aparát projevila zájem škola jelenská

⁹³ Srov. Blahoslav NOVOTNÝ, *Horní Jelení 100 let městem, Co archivy ukrývají*, 2010, s.142.

⁹⁴ Zápisy ze schůzí výboru 1927-1940, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

⁹⁵ *Tamtéž*

⁹⁶ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

a velinská. V roce 1936 bylo Bio pronajato panu Sobotovi, přičemž „jednota obdrží 100 Kč za jedno představení a 25 Kč bude uloženo na biografický fond“.⁹⁷

Na návrh členů byl 13. listopadu 1934 ustanoven „hockeyový“ odbor. Vedoucím byl zvolen bratr Antonín Müller, jednatelem Josef Žaba, pokladníkem Ladislav Schejbal. V květnu 1935 byl zřízen při jednotě střelecký odbor pod vedením bratra náčelníka Františka Krále.

Rok 1936 je posledním rokem vedeným v Pamětní knize, která je uložena ve Státním okresním archivu v Pardubicích. V roce 1936 měla jelenská jednota 95 členů (73 mužů a 22 žen). Od počátku roku byla mezi členy Sokola nestálá nálada, a to jak mezi funkcionáři, tak mezi cvičenci. Na svoji funkci náčelníka rezignoval bratr František Král a vedoucím žactva byl zvolen bratr K. Janeba, ostatní cvičení vedl místonáčelník. Za dlouholetou činnost ve funkci náčelníka a jeho vykonanou práci bylo bratru Královi poděkováno. Bylo podáno i několik jiných rezignací na funkce, které však nebyly výborem přijaty, či je vzali rezignující zpět. Několikrát zasedal smírčí soud nad prohřešky cvičenců.

Na valné hromadě konané dne 6. ledna 1937 přál jednotě k jejímu již čtyřicetiletému výročí od vzniku zástupce župního předsednictva bratr Josef Bárta. V projevu se též zmínil o župním sletu v Pardubicích a blížícím se X. všesokolském sletě v Praze. Dále vyzýval, aby „naše jednota nenechávala ve svém lůně vyrůst stranicko-politickým nesvárům, které ohrožují to nejcennější v dnešní těžké době – svornost národa“.⁹⁸

V roce 1937 jednota slavila čtyřicáté výročí od založení Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. Již v roce 1936 byla sestavena užší komise pro organizaci slavnosti. K výročí jednoty byli ušity stuhy k praporu s letopočtem 1897–1937.⁹⁹ Před oslavami byl uspořádán pro všechno členstvo pracovní den, aby se vše v sokolovně vyčistilo a upravilo. Žactvo uklidilo dvůr a letní cvičiště. Byla opravena omítka a kamna v sokolovně, vymalována chodba a galerie a opraven plot. Datum oslav bylo stanoveno na 6. června 1937. Oslava výročí byla formou veřejného cvičení. Byli pozváni rodáci a přátelé Jelení, pražští hosté z ČOS a zástupci nepolitických stran. Byly prodány povolenky na prodej

⁹⁷ Zápisy ze schůzí výboru 1927-1940, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

⁹⁸ *Tamtéž*

⁹⁹ Stuhly darovala sestra Vilma Janebová.

cukrářům a panu Šmejdrovi na prodej hraček. K občerstvení bylo objednáno 300 ks párků a cvičící žactvo dostalo hrneček kávy a dva koláče zdarma. Slavnostně byla v tento den položena kytička k pomníku padlých na náměstí.¹⁰⁰

18. dubna 1937 se konal sraz brannosti, který byl povinen pro všechny členy. V neděli ve 14 hodin se sešli na letním cvičišti, kde bratr náčelník přečetl pokyny tohoto srazu. Byla vztyčena státní vlajka a vyslechnuta 1. část pořadu vysílána rozhlasem ČOS, poté se provedlo cvičení podle pokynů.¹⁰¹

14. září 1937 zemřel první prezident Československa T. G. Masaryk. Poslední rozloučení se konalo na Pražském hradě 21. září. V čele smutečního průvodu jel na koni generál Jan Syrový, za ním pochodovali vojáci s vojenskými prapory, oddíl legionářů a sokolů. Za jelenskou jednotu se jeli s prezidentem rozloučit bratři starosta František. Janeba a František Dejl, sestry Lásková, Černoorská, Klimešová a Janebová.

Během celého roku 1937 probíhali též přípravy a akce spojené s X. všesokolským sletem. Probíhali nácvikové v Chocni pro muže, ženy a dorost. Konal se rozestavný běh předletový, kterého se zúčastnilo deset mužů a dvanáct dorostenců z jelenské jednoty. Do majetku jednoty byla zakoupena gramofonová deska se sletovou znělkou.

Na XLI. řádné valné hromadě Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení konané dne 6. ledna 1938 po zahájení bratrem starostou Fr. Janebou přednesla zprávu sestra vzdělavatelka Věra Klimešová, která mimo informace o činnosti vzdělavatelské uvedla, že „*Sokolstvo čekají v nejbližší budoucnosti vážné úkoly. Jako až dosud stálo sokolstvo na stráž našeho národního a státního života, je třeba, aby se přimklo co nejúžeji k myšlence brannosti národa a státu, aby výchovou tělesnou a snahami vzdělavatelskými přičinilo se ze všech sil, aby pravdivými se stala slova spisovatele Kopty, dnes ráno v rozhlase uvedená: Nemusíme se báti, máme-li srdce čisté, v ruce zbraň a před sebou Masaryka*“.¹⁰²

V květnu roku 1938 byla pořádána jednotou slavnostní akademie v rámci oslav dvacetiletí republiky, vzpomínka na otevření sokolovny před dvaceti pěti lety a vzpomínka na Národní přísahu¹⁰³. Jelenští sokolové se účastnili městské pietní akce

¹⁰⁰ Srov. B. NOVOTNÝ, *Horní Jelení 100 let městem, Co archivy ukrývají*, 2010, s.143.

¹⁰¹ Zápisy ze schůzí výboru 1927-1940, Tělocvičná jednotka Sokol Horní Jelení.

¹⁰² *Tamtéž*

¹⁰³ Národní přísaha českých spisovatelů přednesená dne 13. dubna 1918 A. Jiráskem v Obecním domě.

zasazení „Masarykovy lípy“ u nové školy a zapálení „Masarykovy vatry“. Na výborových schůzích jednoty se ve volných návrzích často diskutovalo o mezinárodní situaci. „*Budme v dnešních velmi vážných a nebezpečných dobách pevní a silní! Pracujme všichni pro brannost národa! Zdar našemu milému státu, naší republice!*“.¹⁰⁴

X. všesokolského sletu v Praze v červnu 1938 se účastnilo 90 členů jednoty. Na sletu cvičilo dvacet dva mužů, sedmnáct žen, šestnáct dorostenců, jedenáct dorostenek a třináct žáků. Byl to největší počet účastníků jednoty ze všech sletů. V červenci ČOS vybízí všechny jednoty ke sbírce na obranu státu a okrskový důstojník branné výchovy v Pardubicích vybízí k podání seznamu bratří, kterých bude možné použít pro střežení důležitých nevojenských objektů v případě potřeby. Velitelem branné výchovy v jelenské jednotě byl jmenován bratr náčelník František Král, instruktory bratří Zdeněk Matyáš, Josef Láska a Vilém Vojtěch, Josef Schejbal, Jindřich Schejbal, František Sochůrek a František Müller.¹⁰⁵

Na řádné schůzi výboru konané dne 26.října 1938 bratr starosta Fr. Janeba promluvil „*o těžkých a smutných dnech pro naši republiku. Vyzývá k další práci a bratrskému soužití*“.¹⁰⁶ V plánu jednoty zůstala obvyklá vánoční nadílka, silvestrovská zábava, i pořádání sokolských „Šibřinek“ v lednu.

XLII. valná hromada jednoty konaná dne 6. ledna 1939 se nesla v duchu smutku nad situací v Československu, vzpomínkou na krásný X. všesokolský slet v Praze, ale zároveň v odhodlání v pěstování sokolských zásad a demokracie v duchu M. Tyrše a J. Fügnera a opravdového vlastenectví. Činnost Sokola začíná být omezována. Poslední radostnou zprávou je darování jednotě gramofonu se čtyřiceti deskami a harmonium a finanční obnos 200 Kč s podmínkou bezplatného používání harmonia pěveckým spolkem Smetana v prostorech sokolovny od bratra Roubínka z Vysokého Mýta.¹⁰⁷ Činnost Sokola je v následujících letech postupně omezována. Na XLIII. valné hromadě dne 6. ledna 1940 přečetla ses. vzdělavatelka poselství ČOS s nařízením o zákazu užívání názvů upomínajících na státoprávní poměry Československé republiky. V dubnu 1941 byla činnost spolku Sokol zastavena. Na poslední valné hromadě jelenské jednoty,

¹⁰⁴ Zápisy ze schůzí výboru 1927-1940, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹⁰⁵ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.107.

¹⁰⁶ Zápisy ze schůzí výboru 1927-1940, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹⁰⁷ *Tamtéž*

v lednu 1941, byl starostou zvolen František Deyl, místostarostou František Matyáš, náčelníkem František Král, náčelnicí Františka Bezdíčková, vzdělavatelkou Věra Klimešová.¹⁰⁸

2.5 Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení po 2. světové válce

První výborová schůze sokolské jednoty v Horním Jelení se konala 24. května 1945. Schůzi zahájil starosta jednoty bratr František Deyl vzpomínkou a symbolickou minutou ticha za padlého bratra jelenské jednoty br. Bohuslava Ročně, který byl zastřelen Němci při přestřelce 5. května 1945 ve Vysokém Mýtě. Kromě jmenovaného bratra byla uctěna vzpomínka na všechny padlé, popravené a zemřelé v koncentračních táborech. Bylo navrženo doplnit počty funkcionářů výboru a jednatelem se stal bratr Rudolf Koubek, vedoucím biografu bratr Josef Kraus. Jednotliví bratři informují o zachránění jednotlivého sokolského majetku, knih, obrazů i praporů.¹⁰⁹ V zápise není podrobněji informace rozvedena, ale postupem času víme, že byla zachráněna Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení (1897–1936), která byla zakopána na zahradě sokolovny a nyní je uložena v Okresním státním archivu v Pardubicích. Prapor z roku 1922, který pořídila jednota k 25. výročí jejího trvání a který byl po zrušení tělocvičných jednot v roce 1948 uschován, byl předán opět jednotě na řádné valné hromadě jednoty v roce 2013. (příloha č. 8)

Pravidelné cvičení bylo zahájeno už 4. června 1945. Muži cvičili v pondělí a ve čtvrtek, ženy v úterý a pátek. Do cvičení se přihlásilo šest mužů, patnáct žen, šest dorostenců, sedm dorostenek, třicet osm žáků, čtyřicet osm žákyň. K datu 4. července 1945 měla jednota 135 členů (86 mužů a 49 žen).

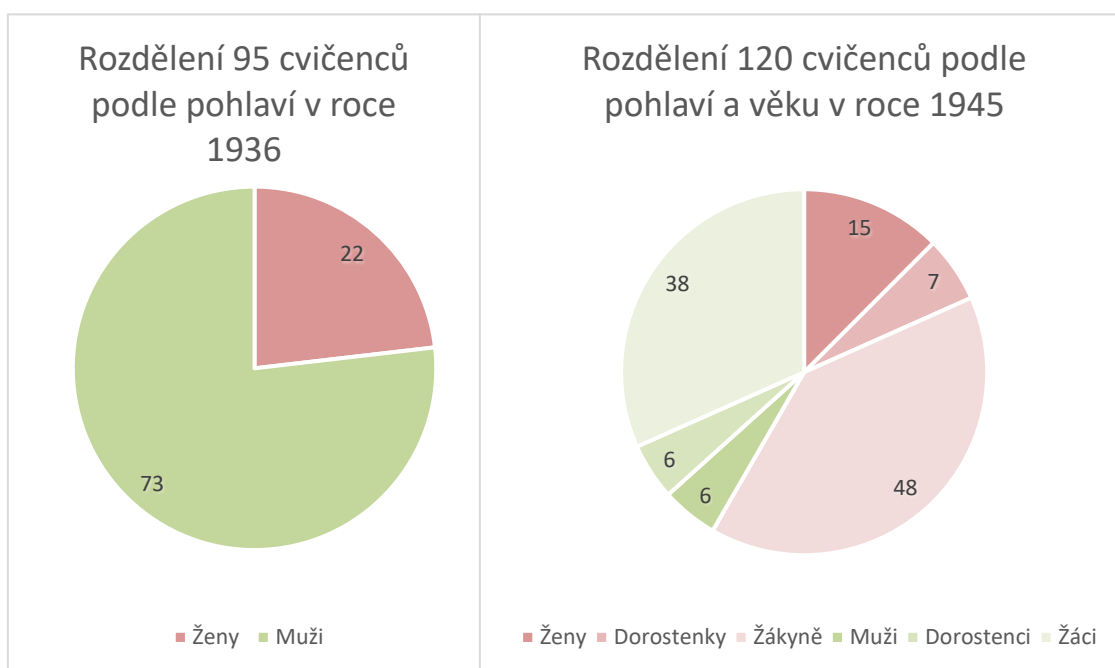
Seznam členů obnovené sokolské jednoty musel být předložen ke komisi Národního výboru. Proti členům nebylo žádných námitek. Byl vytvořen Místní národní tělovýchovný výbor ze všech tělovýchovných organizací. Na Horním Jelení se předsedou stal J. Kraus (Sokol), I. místopředsedou Fr. Krejčí (Orel), II. místopředsedou Ol. Marek (Amatérský fotbalový klub), jednatelem A. Müller (Sokol), náčelníkem Fr. Král (Sokol),

¹⁰⁸ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.107.

¹⁰⁹ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

náčelnicí V. Kittlerová (Sokol), pokladníkem J. Sedláček (Orel), kulturním referentem V. Kaplan (Dělnická tělocvičná jednota), propagačním K. Pokorný (Sokol).¹¹⁰

Válečné ztráty na životech se podepsali i na složení členské základny jelenské sokolské jednoty. Přesto se jednota snažila navázat na předválečnou činnost, cvičení a organizaci. Se cvičením žáků vypomáhali cvičitelům v hodinách i starší dorostenci.

Obrázek 1: Srovnání složení členské základny před a po 2. světové válce

Jednota pořádala sokolské dny, přednášky, zábavy, organizovala sbírky, pronajímala sál sokolovny, účastnila se župních cvičení a srazů, Husových oslav, oslav narozenin T. G. Masaryka a oslav 28. října konaných ve městě. Možnosti cvičení jednota rozšiřovala nákupem cvičebního náčiní i náradí (tyče, švihadla, kladinu, stůl), ale i opravovala staré cvičební náradí (kruhy, žebříky, bradla). Jednota se účastnila veřejných cvičení v okolních obcích a městech. Svépomocí pracovala na opravě poničeného sokolského majetku – opravovala ploty, přilehlé kůlny, divadelní kulisy a loutky, židle a lavice.

V zápisech výborových schůzí od roku 1945 je první zmínka o finanční hotovosti ke dni 4. července 1945 ve výši 825 Kč. První taneční zábavu uspořádala jednota v neděli 8. června za hudebního doprovodu jazz kapely pana Vávry z Horního Jelení, vstupné

¹¹⁰ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

20 Kč. Dále se ze zápisů lze dočíst, že byla dána právní výpověď nájemkyni hostince paní Janebové.

Prvního Tělovýchovného dne, konaného 12. srpna 1945, za účasti všech sportovních celků, se za Sokol účastnilo 34 žáků, 30 žáků, 24 dorostenek, 14 dorostenců, 15 žen, 24 mužů, za Junák 30 členů, za fotbalisty 11 členů a 24 členů Národního výboru.¹¹¹ V průvodu byly nesený dva prapory sokolské a jeden junácký.

14. října 1945 proběhla valná hromada jednoty s volbou výboru. Starostou byl zvolen bratr Josef Schejbal, místopředsedou bratr Antonín Müller, náčelníkem bratr František Král, náčelníci sestra Vlasta Kittlerová, vzdělavatelem bratr Miloslav Chleboun, režisérem bratr Karel Pokorný, praporečkem bratr Blahoslav Novotný, místopřaporečkem bratr Josef Láska st., kronikářem bratr Josef Klimeš, jednatelem bratr Rud. Koubek, pokladním bratr Fr. Kittler, hospodářem bratr Pecivál, ředitelem biografu bratr A. Müller, zapisovatelkou sestra M. Šťastná. Členské příspěvky na rok činily od žactva 12 Kč, od dorostu 15 Kč a od členů 48 Kč.¹¹² Valná hromada schválila od 1. ledna 1946 nového nájemce bratra M. Krále. Valná hromada byla informována, že nemůže být obnoven provoz kina. Stále nedošly pokyny od filmového ústředí, neboť veškerá filmová činnost byla zestátněna. Mikulášská zábava byla stanovena na 9. prosince, na 25. prosince taneční zábava a tradiční Silvestrovská zábava, obě se vstupem 10 Kč.

V zápise z 16. ledna 1946 je uvedeno, že od Zemského národního výboru došel souhlas, kterým je vzato na vědomí obnovení činnosti jelenské sokolské jednoty. Na schůzi výboru bylo dohodnuto pořádání odpoledních čajů od 27. ledna každou sobotu od 15 do 19 hodin, vstupné 15 Kč. Od Národního výboru k tomuto přišla povolenka s připomínkou, aby byl mládeži do 16 let vstup zakázán. Dále byla na schůzi výboru schválena nutná oprava galerie, zakoupení nových židlí, přimontování reflektorů nad jeviště pro divadelní provoz a pořízena řádná rozvodová deska se silnými pojistkami, do pohostinství opatřit nový výčepní stůl včetně potrubí. Sestra Hrubá informovala výbor o opravě šatů divadelních loutek dorostenkami a nutné opravě loutek řezbářem. Po dohodě s ČOS se stávají členové

¹¹¹ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹¹² *Tamtéž*

lyžařského oddílu členy Svazu lyžařů. V březnu byl promítací přístroj převezen do Orlovny na náměstí, kde bylo nově zbudováno kino pod správou Národního výboru.¹¹³

Dne 10. dubna 1946 byla svolána mimořádná výborová schůze, kde bratr starosta sdělil, že Ministerstvo školství a osvěty sjednocuje veškerou tělovýchovu ve státě. Jednota má ke mimořádné výborové schůze 153 členů, 59 žen a 94 mužů. Jednota obdržela pokyny z ČOS, kterými se má řídit. Následně byla 12. dubna 1946 konána plenární schůze nově sjednocených tělocvičných složek. „*Sokol si přeje jednoty nestranické s Tyršovou soustavou*“.¹¹⁴ Toto zdůraznil br. vzdělavatel na plenární schůzi, kde musel čelit slovnímu útoku od zástupců Československého svazu mládeže (ČSM). Život v jednotě pokračoval dle plánů činnosti a tradic, včetně nově vzniklých – položení věnců a květin u pomníku padlých ve 2. světové válce na místním hřbitově.

Dne 5. ledna 1947 se konala řádná valná hromada jednoty. Jednota měla k tomuto datu 155 členů (85 mužů a 70 žen). Bylo připomenuto blížící se padesáté výročí založení jednoty a byla provedena volba činovníků: starosta Josef Schejbal, místostarosta Josef Kraus, náčelník František Král, náčelnice Marie Navrátilová, vzdělavatel Miloslav Chleboun, jednatel Rudolf Koubek, pokladník František Kittler, hospodář Otto Sloupenský. Příjem v pokladně za rok 1946 byl 117 215,80 Kč, vydání 111 319,20 Kč a zůstatek v pokladně 6 216,60 Kč.¹¹⁵ Byla schválena šestiměsíční čekací lhůta pro přijetí nových členů. Nově byla zavedena lékařská prohlídka členů jednoty. Bylo započato s nacvičováním na okrskové cvičení, které organizovala jelenská jednota dne 8. června 1947. Bylo natištěno jeden tisíc vstupenek na toto cvičení. Průvodu městem se zúčastnilo 1 107 osob, prostná cvičilo 192 žákyň, 122 žáků, 156 dorostenek, 45 dorostenců, 194 žen a 112 mužů, na nářadí cvičila dvě družstva mužů a jedno družstvo žen, jedno družstvo dorostenců a jedno družstvo dorostenek. Dále vystoupilo třicet žen s kužely z Chocně a čtyřicet osm jelenských žen předvedlo cvičení na polku „Našim děvám“. Veřejného cvičení v nedaleké obci Sruby dne 15. června se zúčastnilo 79 cvičících z jelenské jednoty, župního sletu žactva 29. června dvanáct žáků a dvanáct žákyň, pět dorostenců

¹¹³ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.109.

¹¹⁴ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

¹¹⁵ *Tamtéž*

a dvě dorostenky a župního sletu 6. července se z místní jednoty zúčastnilo třicet jedna cvičících a devatenáct necvičících.¹¹⁶

Dne 20. září 1947 se konala slavnostní valná hromada k padesátému výročí založení jelenské sokolské jednoty, na kterou byli pozváni zástupci Východočeské i Orlické župy, zástupci okolních jednot a bývalý členové jelenské jednoty. V předsálí sokolovny byla uspořádána výstava o činnosti jednoty. Na slavnostním večeru byli odměněni pamětní plaketou nejstarší členové jednoty bratři František Janeba, Jindřich Šmíd, František Schejbal, František Minář, Josef Láska, František Deyl, Josef Janeba a in memoriam Josef Klimeš, který se slavnosti o pár dní nedožil.¹¹⁷ Slavnostní večer byl zakončen státní hymnou za zpěvu všech přítomných. V říjnu se pak konal sletový běh a bylo zahájeno nacvičování na XI. všesokolský slet.

V knize zápisů ze schůzí výboru jsou finanční prostředky jednoty uváděny sporadicky. V zápisech bývá uváděn důvod neuvedení finanční stránky: neúčast pokladníka na schůzi, nedodané podklady, zvláště příloha k zápisu nebo úplné vynechání bodu pokladna v zápise. Před rokem 1945 jsou příjmy a výdaje jednoty průměrně do částky třiceti tisíc. V roce 1946 a 1947 jsou příjmy a výdaje nad sto tisíc. Poté již finanční stránka jednoty v zápisech není uváděna vůbec. Jednota vedla pokladní deník, neboť na výborové schůzi ze dne 28. ledna 1947 bratr Matyáš, jako člen výboru, podal návrh „*na složitější vedení pokladní knihy*“.¹¹⁸ Návrh však byl zamítnut, že vedení pokladní knihy je dostačující. Pokladník tedy vyhotovoval finanční zprávy o stavu pokladny nebo osobně informoval o finanční stránce jednoty členy výboru na řádných schůzích výboru.

XLVII. valná hromada jednoty Sokol Horní Jelení se konala 4. ledna 1948 za účasti zástupce župy bratra Josefa Kittlera. Bratr vzdělavatel Miloslav Chleboun ve svém projevu zdůrazňuje zvýšení pracovního úsilí každého jednotlivce v sokolské práci a zásady bratrství a cit pro spravedlnost s uplatněním i v obecném životě. „*A to je právě největší význam Sokola. Sokolstvo zůstane věrno svým zásadám a stojí věrně za prezidentem Budovatelem. Je nutno vnést sokolství do politiky i veřejného života, ale přitom přísně zachovati nadstranickost Sokola a v ruku v ruce pracovat pro zdar*

¹¹⁶ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.109.

¹¹⁷ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹¹⁸ *Tamtéž*

Československé republiky“.¹¹⁹ Jednota měla ke dni konání valné hromady 165 členů (94 mužů a 71 žen). Během loňského roku přistoupilo třicet nových členů. Příjem za rok 1947 činil 136 053,40 Kčs, výdej za rok 1947 činil 126 543,80 Kčs, zůstatek hotovosti 9 509,60 Kčs. Na první řádné schůzi výboru byl ustanoven stavební odbor, jehož předsedou byl zvolen bratr František Matyáš st. Na výborové schůzi konané dne 3. března 1948 bratr starosta Chleboun oznámil, že byl dne 1. března ustanoven akční výbor jednoty, který rozhodl, že není třeba žádných přesunů mezi členstvem. Od ČOS přišlo prohlášení o akčních výborech a nabádá ke klidu v tvořivé práci pro XI. všesokolský slet. V každé jednotě má být ustanovena sletová komise. Do hornojelnské sletové komise byli zvoleni bratři J. Mandlík, J. Kraus, O. Sloupenský, Fr. Král, R. Koubek a sestra B. Lásková. Na mimořádné výborové schůzi svolané dne 14. dubna 1948 bratr starosta Chleboun přečetl pokyny pro ustanovení „slučovacího“ akčního výboru a navrhuje za Sokol osm členů. Ustavující schůze nového akčního výboru z 19. dubna 1948 zvolila bratry Chlebouna, Koubka, Krále, Mandlíka, Kittlera, Krause, Lásku ml. a sestru Navrátilovou. Za AFK byli zvoleni tři členové a za Orel také tři členové.¹²⁰ Všechny majetek sloučených spolků připadá bez výhrady Sokolu. Majetek má být předán do dne 21. prosince 1948. Do Sokola vstoupilo dvacet devět členů AFK. Po celou dobu se připravovala jelenská jednota na XI. všesokolský slet. Zajistila zdravotní prohlídku cvičenců a objednala pojištění cvičenců u Pojišťovny Slávie. Výbor jednoty schválil proplatit cestovné na slet žákům a žákyním, dorostenkám a dorostencům a jejich doprovázejícím vedoucím. Každý měsíc organizuje bratr vzdělavatel po třech přednáškách samostatně pro žactvo, dorost a členstvo. Přestože je od února 1948 mnoho nejistoty a změn v kruhu politiky, dodržuje jednota pokyny ČOS ke sletu a zároveň plní svoji činnost. XI. všesokolského sletu v červnu 1948 v Praze se zúčastnilo šestnáct žákyň a šest žáků se třemi vedoucími, patnáct dorostenek a dvanáct dorostenců se dvěma vedoucími, šestnáct cvičících mužů, dvacet tři cvičících žen a dvacet čtyři mužů a dvacet čtyři žen v krojích.¹²¹

V září 1948 byl ustanoven odbor kopané a stolního tenisu. Předsedou byl zvolen Josef Jirásek, místopředsedou Josef Řehák, vedoucí oddílu Břetislav Bárta, vedoucím stolního

¹¹⁹ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹²⁰ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s. 110.

¹²¹ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

tenisu František Schejbal. Na výborové schůzi 9. září 1948 bratr starosta poděkoval všem bratrům a sestrám, kteří se vzdor překážkám zúčastnili pohřbu prezidenta Edvarda Beneše.

Na mimořádné výborové schůzi konané dne 22. října 1948 přečetl starosta jednoty rozhodnutí sokolské komise při Okresním akčním výboru Národní fronty (OAV NF), jenž se týká vyloučení bratrů Františka Matyáše, Jindřicha Schejbala a Ladislava Kořízka z jednoty a ze sokolského svazku. Výbor jednoty se usnesl na následujícím: „*Podle příkazu OAV NF ze dne 18. 10. 1948 č. j. 1622/48 a podle rozhodnutí sokolské komise při OAV NF ve Vysokém Mýtě vylučují se s konečnou platností z naší jednoty bratři František Matyáš, Jindřich Schejbal a Ladislav Kořízek.*“¹²² Toto rozhodnutí vzal výbor jednoty na vědomí a vyloučení bratrů byli vyškrtnuti ze seznamu členů jelenské jednoty a vyzváni k vrácení členských odznaků a legitimací. Vyloučení bratrů předem oznámili, že vystupují ze Sokola na vlastní žádost.

Místní národní výbor oznámil sokolské jednotě, že v pondělí 22. listopadu 1948 uspořádá slavnostní večer na počest padesátých druhých narozenin prezidenta Klementa Gottwalda, na který zvou všechny členy Sokola. ČOS posílá oběžník, ve kterém oznamuje, že z vlastního rozhodnutí darovala stávkujícím francouzským horníkům 1 000 000 Kčs. Vybízí všechny jednoty, aby se do této akce zapojily dle svých možností. Společně s oběžníkem bylo zasláno rozhodnutí o propagaci pětiletky v každé jednotě.

Každoroční valná hromada na počátku ledna se v roce 1949 nekonala. Na výborové schůzi 2. února 1949 bylo oznámeno, že Východočeská župa bude zrušena, a proto je nutné do 10. února vyrovnat všechny nedoplatky jednoty vůči župě. Komunistická strana Československa (KSČ) žádá, aby byl zaslán seznam všech členů jednoty včetně jednotlivých funkcí členů výboru. Schůze výboru se konala jen jednou měsíčně. Schvalovali se kulturně-společenské akce, např. plesy, zábavy, šibřinky, vzpomínkové akce, ale začínaly se rozvíjet i akce propagační v rámci komunistického režimu. Pardubický sokolský kraj byl pojmenován „krajem Zdeňka Nejedlého“. Od krajského referenta školství, osvěty a tělovýchovy Josefa Zváry přišel přípis o vstupu členstva Sokolstva do Svazu přátel Svazu sovětských socialistických republik.¹²³ Předsedou v jelenské jednotě tohoto svazu se stal L. Kubíček. Nově vznikla budovatelská komise,

¹²² Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹²³ *Tamtéž*

začali se konat budovatelské přednášky. Sokolovna jako kulturní stánek byla pronajímána více nově vzniklým organizacím (ČSM a KSČ). Tradiční akce dostávají nová pojmenování, např. hromadný běh vítězství. Byla stanovena pracovní povinnost pro členy podle věku a to od 20 hodin do 48 hodin. Jednota v rámci pracovní povinnosti opravila a vybilila jeviště, upravila venkovní hřiště. 7. prosince 1949 bylo schváleno založení hokejového oddílu, vedoucím se stal Josef Sádovský. Místní akční výbor Národní fronty (MAV NF) Horní Jelení uspořádal 20. prosince slavnostní večer k oslavě sedmdesátých narozenin J. V. Stalina. Sokolské členstvo bylo oběžníkem vyzváno k povinné účasti na této oslavě. Poprvé nebyla pořádána Štěpánská a Silvestrovská zábava.¹²⁴

Od roku 1950 se valné hromady přejmenovaly na výroční členské schůze. První výroční členská schůze se konala 12. února. V zápisu z výroční schůze je ještě užíváno oslovení bratr a sestra, ale tělocvik je již nazýván tělovýchovnou.¹²⁵ Jednota měla 203 členů (128 mužů a 75 žen). Příjem za uplynulý rok činil 119 834,80 Kčs, výdaj za uplynulý rok činil 84 616,80 Kčs, zůstatek 35 218 Kčs. Starostou byl zvolen M. Chleboun, místostarostou Jos. Láska, náčelníkem František Král, náčelníci M. Hašková, vzdělavatelem J. Mandlík. V projevu bratra vzdělavatele jsou *„hodnoceny úspěchy naší sjednocené tělovýchovy doma i za hranicemi. Demokratičnost a pokrokovost Sokola byla upevněna a postaveny základy k dalšímu zdárnému rozmachu. Základním motivem sokolského plánu jsou slova br. presidenta Klementa Gottwalda u příležitosti přijetí delegace ČOS a vynikajících sportovců 31. března 1949: Chceme, aby tělovýchova a sport sloužily našemu lidu k radosti a osvěžení. Chceme výchovu do nejširších vrstev“*.¹²⁶ Vyhlášením plánu činnosti na rok 1950 a výzvou mládeži k náboru do hornictví byla výroční schůze ukončena.

Ke dni 1. července 1950 ukončil nájem sokolovny a hostince bratr František Král. Na mimořádné výborové schůzi dne 13. června byly schváleny povinnosti a práva sokolníka. (příloha č. 4) Místo sokolníka bylo odhlasováno pro Otakara Sloupenského.¹²⁷ Na konci roku byl sestaven návrh na tělovýchovný a sportovní sbor, jehož složení je v Tabulce 1. V souvislosti s politickým režimem se mění i názvy funkcí členů výboru jednoty.

¹²⁴ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, 2008, s.110.

¹²⁵ *Tamtéž*.

¹²⁶ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

¹²⁷ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.111.

Tabulka 1: Tělovýchovný a sportovní sbor Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení (1950)

Funkce	Osoba
Náčelník	Břetislav Bárta
Náčelnice	Marie Hašková
Referent pro práci s mládeží	Emanuel Soukup
Referent pro práci s mládeží	Bohumila Martincová
Referent pro Tyršův odznak zdatnosti	Břetislav Bárta
Vedoucí oddílu všeobecné průpravy	František Rautenkranc
Vedoucí oddílu tělovýchovy	Josef Drábek
Vedoucí oddílu lyžařství	Antonín Malinský
Vedoucí oddílu kopané	Jaroslav Sedláček
Vedoucí oddílu ledního hokeje	František Formánek
Vedoucí stolního tenisu	Emanuel Soukup

Výroční členská schůze se konala 18. února 1951 za přítomnosti předsedy Místního národního výboru Horní Jelení soudruha Bahníka. Schůzi zahájil starosta Chleboun a provedl krátký rozbor mezinárodně politické situace. Navrhl text resoluce protestující proti remilitarizaci západního Německa a pro propouštění německých válečných zajatců. Resoluce byla jednohlasně přijata všemi přítomnými a odeslána československým obráncům míru do Prahy.¹²⁸ Poté vystoupil pěvecký a recitační sbor ČSM jako kulturní vložka. Kandidátní listinu pro volby nového výboru byla předem schválena místní organizací KSČ a MAV NF. Starostou byl zvolen Miloslav Chleboun, místopředsedou Oldřich Marek, náčelníkem Břetislav Bárta, náčelnicí Marie Hašková, vzdělavatelem Jan Opiel, hospodářem Blahoslav Novotný, jednatelem Rudolf Koubek, pokladníkem František Kittler, praporečnickem Josef Novotný. Byl schválen pracovní plán na rok 1951. Jednota měla 316 příslušníků. Byl schválen odběr časopisů: Sokolské noviny (3 ks), Všeobecná průprava (3 ks), Sokolský pracovník (1 ks), Tennis (1 ks), Kopaná (1 ks), Zpravodaj sportů (1 ks), Lední hockey – bruslení (1 ks), Odbíjená (1 ks), Lehká atletika (1 ks), Sportovní gymnastika (1 ks).¹²⁹

¹²⁸ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹²⁹ *Tamtéž*

MAV NF na sobotu 28. dubna 1951 zorganizoval Pochod míru směr Jaroslav, Vysoká u Holic, Horní Jelení, pro školní mládež trasu jen Vysoká, Horní Jelení. V dubnu byl též založen oddíl odbíjené s dvacet čtyřmi hráči, pod vedením Václava Kaplana.¹³⁰ Jednota organizovala 26. a 27. května Sokolský den na školní zahradě. Již v červenci 1951 předložil jednatel na výborové schůzi hmotné plánování jednoty na rok 1952: „30 běž. metrů drát. pletiva 1 050 vys. Na plot kolem zahrady, 2 stopky technické, 2 000 diablek do vzduchovek, 1 žerd' k hrazdě a k bradlům, 2 páry hokeyových bruslí (kanady), 1 kruhy mechanické s konstrukcí, 3 páry hokeyek, síť na odbíjenou a 1 pár sítí na kopanou, 10 teplákových souprav pro muže, 11 ks (1 souprava) fotbalových dresů, 10 větrovek pro muže a 10 větrovek pro ženy, 1 černý prapor, chrániče pro brankáře – oddíl hokeye, 1 startovací pistole. Na plánovanou kůlnu k uskladnění náradí: 20 q cementu, 1 500 ks škvárobetonových tvárnic a 1000 cihel, 5 t vápna, 8 m³ jehlič. kulatiny“.¹³¹ Na přechodnou dobu bylo v sokolovně uskladněno obilí, čímž bylo omezeno cvičení a tréninky oddílů. Za příznivého počasí trénovala většina oddílů na venkovním hřišti. V říjnu uspořádala jednota cyklistický závod o mistrovství republiky na 80 km a k výročí Velké říjnové revoluce uspořádali běžeckou štafetu z Horního Jelení do Holic. Nejen pro malou aktivitu členstva se již místo sokolských plesů pořádají pouze společenské plesy. V roce 1952 se výroční výborová schůze se konala dne 24. března. Po zahájení schůze byly přečteny zprávy jednotlivých oddílů a k volbě nového výboru. Nový výbor byl nejprve sestaven a schválen příslušnými orgány ve složení podle Tabulky 2.¹³² Opět jsou upraveny názvy funkcí členů výborů jednoty.

Tabulka 2: Výbor Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení zvolený v roce 1952

Funkce	Osoba
Starosta	Antonín Malinský
Úsek účelně sportovní	Jan Opper, František Lohnický
Úsek propagačně výchovný	Miloslav Chleboun
Úsek organizační	Rudolf Koubek, Jiří Mandlík, Josef Sádovský

¹³⁰ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.111.

¹³¹ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹³² Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.111.

Úsek Tyršova odznaku zdatnosti	Břetislav Bárta, František Ročeň
Úsek masových akcí	Danouš Páral, Václav Kaplan
Úsek zdravotní	Marta Kaplanová
Úsek hospodářský	Blahoslav Novotný, Antonín Šmidberský, František Formánek, Věra Horáčková
Revizoři účtu	Otto Sloupenský, Karel Filip

Dalším zápisem je až zápis z řádné výborové schůze 13. října 1952, kde byl přivítán nově zvolený starosta Josef Hejný.¹³³ V zápisech není k volbě starosty více uvedeno. Byla vymalována sokolovna, úklid provedla paní Fišerová s paní Komárkovou za úplaty. Po úklidu sokolovny a napastování parket též paní Fišerovou došlo ještě k zasklení rozbitých oken. Dne 13. prosince 1952 byl konán Den přeborníků. Diplomy přeborníkům byly předány na slavnostním zasedání pléna MNV Horní Jelení předsedou MNV.¹³⁴ Povinností jednoty bylo zajistit ty sestry a bratry, kterým bude předán diplom k dostavení se předávání. Za stolní tenis byli oceněni Schejbal Fr., Janeba K, Krejza J., Lohniská a Horáčková Věra, za odbíjenou Kaplan V., Zejda Fr., Lohniský Fr., Oppl J., Samuel J., Ročeň Fr. Za běh na lyžích na 6 km byla oceněna Pilařová H.¹³⁵

V zápise z výborové schůze konané dne 29. prosince 1952 přečetl jednatel přípis Okresního výboru Sokola, aby jednota provedla přesnou kontrolu svého členstva a úpravu všech změn v kartotéce (přestup, vyškrtnutí, úmrtí, změny jména atd.) Na březnové výroční schůzi v roce 1953 M. Chleboun přednesl referát o usnesení strany a vlády v tělovýchovách a sportu. Více se jednota ve svých zápisech o zrušení organizace Sokol nezmiňuje. Na mimořádné výborové schůzi konané dne 22. září 1953 Fr. Ročeň informoval výbor o sloučení jednoty Sokol s jednotou Jiskra při závodě Botana s novým názvem Tělovýchovná jednota (TJ) Jiskra Horní Jelení. Předsedou nové jednoty byl zvolen soudruh Josef Hejný.¹³⁶

¹³³ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s.111.

¹³⁴ SOkA Pardubice, fond Místní národní výbor 1945–1977

¹³⁵ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹³⁶ *Tamtéž*

2.6 Obnovení Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení po roce 1989

Po změně politických poměrů v republice v roce 1989 a po obnovení ČOS se začali organizovat sokolové i na Horním Jelení. První schůzka se zástupci Východočeské župy se uskutečnila 4. dubna 1991 v sokolovně. Byly rozdány evidenční lístky pro přihlášení a přítomným vysvětlen postup pro navrácení sokolského majetku. Přihlašovací lístky se vrátily pouze dva, a to manželů narozených 1910 a 1919.¹³⁷ O tomto stavu byla podána zpráva župě, že Sokol na Horním Jelení pro malý zájem členů se nemůže obnovit. Druhý pokus o obnovení činnosti proběhl v roce 1995. Tentokrát se schůzka konala v budově obecního úřadu dne 3. února. Přihlášky podalo 8 členů a starostou byl zvolen bratr Stanislav Kvasnička. Bohužel, cvičební činnost nebyla obnovena. Výbor jednoty vyřizoval právní jednání o navrácení budovy sokolovny a možnost výpovědi TJ Jiskra Horní Jelení. Jednání se táhla. Na valné hromadě jednoty dne 15. října 1997 bylo přijato usnesení „*Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení vzhledem ke stavu a očekávanému vývoji členské základny i možností zajištění finančních prostředků v nejbližším období pověřuje Sokolskou župu Východočeskou – Pippichovu k zahájení jednání s ČSTV o vydání sokolského majetku na Horním Jelení, jeho převzetí a uzavření nájemní smlouvy*“.¹³⁸ Za dva roky se nepodařilo získat další nové, mladé členy. Naopak, vzhledem k vysokému věku členů, členů ubývalo. Jednota již další rok nebyla usnášeníschopná a byla rozpuštěna. Při stoletém výročí od založení místní jednoty byla její činnost opět ukončena pro nedostatečný zájem.

Třetí pokus o obnovení činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení proběhl ke konci roku 2004 a 1. března 2005 se konala ustavující valná hromada. Starostou jednoty byl zvolen bratr Jan Štancl, který byl zároveň starostou obce Horní Jelení. Stejně jako v počátcích vzniku sokolské jednoty v Horním Jelení byl starosta obce starostou jednoty. Jednatelkou byla zvolena sestra Eva Křivková, náčelnicí sestra Dagmar Burešová, vyslancem bratr Jiří Budský. Jednota měla třicet osm členů. Okamžitě započal svoji činnost oddíl volejbalu, turistiky a cykloturistiky, šachů, jógy. Od dubna byl otevřen oddíl pro předškoláky, mladší žáky a žákyně, straší žáky a žákyně a rodiče a děti.¹³⁹

¹³⁷ Srov. B. NOVOTNÝ, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, s. 112.

¹³⁸ Zápisy ze schůzí výboru 1995-1997, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹³⁹ Zápisy ze schůzí výboru 2005, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

Jelikož stále probíhala jednání o vrácení sokolovny zpět do majetku jednoty, oddíly cvičily a dodnes cvičí v hale Základní školy Horní Jelení. V Tabulce 3 je uveden seznam oddílů, které byly nebo stále jsou aktivní.

Tabulka 3: Oddíly Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení s tréninkovými dny a vedoucími

Oddíl	Termín	Vedoucí
Cyklistika	středa	br. Vladimír Prudič
Turistika	sobota / neděle	br. Vladimír Prudič
Volejbal mládež	středa	br. Jiří Budský
Volejbal dospělí	pátek	br. Jiří Budský
Šachy	pátek	br. Milan Vrbík
Jóga	úterý	br. Vladislav Vaněk
Předškoláci	úterý	ses. Dagmar Burešová
Mladších žákyně	úterý	ses. Dagmar Burešová
Mladších žáci	středa	ses. Eva Smolíková, ses. Iva Dvořáková (obě do 2011), ses. Jitka Štěpánková (od 2011)
Starší žákyně	čtvrtek	ses. Dagmar Burešová (do 2012), ses. Jitka Čermáková (od 2012)
Rodiče a děti	čtvrtek	ses. Alena Kaplanová

Pouze oddíl turistiky a cykloturistiky využívá prostory přírody. Jak je patrné z druhů oddílů, bylo nejvíce členů jednoty školního věku. Počet členů ustálil každoročně přibližně na 100 členech jednoty. Volební právo však měli pouze členové starší 18 let, kterých bylo v průměru třicet. Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení rázem patřila v župě k jednotě s největším počtem dětských členů. Hned po založení jednoty v roce 2005 začaly oddíly Rodiče a děti, mladší žáci a žáky a starší žákyně nacvičovat na XIV. všesokolský slet, který se konal ve dnech 1–7. července 2006 v Praze. Všechny nacvičující oddíly se účastnily generálních sletů v Lukavice u Chrudimi a v Jičíně, župních sletů v Pardubicích a Hradci Králové i místních sletových vystoupení organizovaných jednotami v okolí (Choceň, Holice, Horní Ředice). V Horním Jelení se ve dnech 23.–25. června 2006

konalo „Setkání Parohatých měst“¹⁴⁰, kde též vystoupily všechny oddíly s nacvičenými sletovými skladbami. (příloha č. 12) Rodiče a děti předvedli skladbu „Korálky“, předškoláci skladbu „Kdo si hraje, nezlobí“. Do Prahy na XIV. všesokolský slet odjelo devět děvčat z oddílu mladších a starších zákyň se skladbou „Rozkvetlá louka“ se cvičitelkou sestrou Dagmar Burešovou. (příloha č. 13) Všesokolské slety v Praze mají šestiletou pravidelnost. Ale jsou nacvičovány i skladby na tzv. mezisletová vystoupení, která se konají ve větších městech. V roce 2008 bylo mezisletové setkání v Liberci, v roce 2010 v Brně. Na obě tato mezisletová vystoupení odjel oddíl mladších a starších zákyň se skladbou „Bosa Nova“ pod vedením cvičitelky sestry Dagmar Burešové.¹⁴¹ XV. všesokolský slet se konal v roce 2012 na pražském stadionu Eden ve Vršovicích. Do Prahy odjelo devět dětí z oddílu starších žáků a zákyň pod vedením cvičitelky sestry Jitky Vaňkové. (příloha č. 14) Všechny oddíly nacvičovaly sletové skladby, se kterými se pak účastnily župních a místních sletů a vystoupení jednot. Na XVII. všesokolský slet v roce 2018 do Prahy odjely ženy se skladbou „Siluety“, kterou nacvičovaly společně s ženami T. J. Sokol Holice. (příloha č. 15) Všechny žákovské oddíly se každoročně účastní velmi oblíbených župních závodů Zálesáckých závodů zdatnosti. Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení byla organizátorem těchto závodů v roce 2011, 2014, 2018. (příloha č. 16) Pro oddíly předškolních dětí jednot v okolí organizovala hornojelenská jednota od roku 2006 soutěž „Smolíčkův gymnastický trojboj“.

Volejbalový oddíl se od roku 2005 účastnil turnajů neregistrovaných, smíšených družstev na území župy. Založil turnaj „O putovní pohár Ing. arch. Luboše Drimla“. Oba oddíly, dospělí i žáci, byly v turnajích velmi úspěšné a vždy stály na medailových místech.¹⁴²

Oddíl turistiky a cykloturistiky se účastnil v říjnu 2005 sokolského turistického setkání v Brandýse nad Orlicí, pořádané Východočeskou župou – Pippichovou. V prvním roce činnosti uspořádaly sedm výletů po blízkém i vzdálenějším okolí. Tradicí se staly akce k otevření cyklo – turistické sezony „Prvomájový výlet“ a na ukončení sezony na „Martinskou husu“.¹⁴³

¹⁴⁰ Setkání měst mající ve znaku jelena nebo parohy. Setkávání bylo založeno v roce 2004 iniciativou města Semily. Setkání se konají každé dva roky v některé z členských obcí.

¹⁴¹ Zápisy ze schůzí výboru 2008, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

¹⁴² Zápisy ze schůzí výboru 2005, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹⁴³ *Tamtéž*

V roce 2010 byl založen oddíl cvičení s batolaty pod vedením cvičitelky sestry Renaty Šebkové. V roce 2014 zahájil činnost oddíl zdravotního cvičení pro ženy pod vedením cvičitelky sestry Jany Pechové. V roce 2016 byl založen oddíl stolního tenisu pod vedením bratra Martina Šrajera. Od roku 2017 pod hlavičkou T. J. Sokol Horní Jelení jezdí nadšenci orientační závody na horských kolech a v roce 2019 byl založen oddíl orientačních sportů pro žáky a žákyně pod vedením bratrů Josefa Kušičky a Jana Bláhy. Nejnovějším oddílem, který vznikl v lednu 2020, je oddíl nohejbalu pro mladší a starší žactvo pod vedením bratra Jana Hořeňovského. Je nutné podotknout, že každý oddíl musí vést proškolený cvičitel, který má složené zkoušky všestrannosti a speciální školení k vedení oddílu. Za období pěti let musí absolvovat 100 hodin školení. Školení cvičitelů hradí jednota. Každý cvičitel vede svůj oddíl dobrovolně a bez finanční odměny. Slovo „vede“ v sobě ukrývá práci s přípravou na cvičební hodinu, administrativu oddílu, doškolování a vzdělávání se, pořádání soutěží i účasti na soutěžích s oddílem mimo jednotu.

V příloze č. 17 je uveden přehled všech starostů T. J. Sokol Horní Jelení i s roky jejich funkčních období od vzniku jednoty do současnosti.

2.7 Sokolovna Horní Jelení

Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení byla ustanovena 4. září 1897 ustavující valnou hromadou. Jako každá sokolská jednota požadovala i Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení „*spolkovou místnost, a to samostatnou, s výčepem nápojů nespojenou*“.¹⁴⁴ Pro cvičení si od svého založení pronajímala místnosti v místních pohostinstvích, jak je uvedeno v kapitole 2.2.

V roce 1904 koupila jednota domek č. p. 168 se zahradou, určeného pro užívání letního cvičiště, za částku 1 800 K od Jaroslava Sejkory z Prahy. Jednota ihned začala s opravami domku a úpravou zahrady. Na domku opravili střechu, kterou J. Šmíd pokryl lepenkou. Na zahradě opravili plot. Původní ovocné stromky a keře vykopali a rozprodali. Podél tří stran plotu vysázeli ve dvou řadách kaštany. Z prken vyrobili dva stoly s lavičkami pro potřeby cvičenců. Obytný prostor domku byl pronajat nájemníku bratru Fr. Peprlovi za 80 K ročního nájmu. Jednota si ponechala pouze stodolu k uschování cvičebního

¹⁴⁴ SOkA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

náradí. Nad stavbou vlastní sokolovny pomýšleli místní sokolové již od svého založení, a proto si založili svůj stavební fond. V roce 1910 byl za stejným účelem založen stavební odbor, jehož členové měli podporovat rozrůstání stavebního fondu. V lednu roku 1912 byl na valné hromadě přijat návrh na stavbu sokolovny. Výbor se usnesl návrh prozkoumat a požádal stavitele Huráně z Dašic, aby připravil návrh stavby a rozpočet. O výstavbě nové tělocvičny se rozhodlo na mimořádné valné hromadě 5. května 1912. „*Rozpočet na stavbu budovy s hostincem byl stanoven na 23 tisíc korun*“¹⁴⁵ (pozn. koruna = K). Jednota i přes svůj našetřený vlastní stavební fond byla nucena požádat o půjčku na stavbu. „*Požádali místní Občanskou záložnu, peněžní ústav založený v roce 1885*“.¹⁴⁶ Před zahájením stavby byl ukončen nájem a vystěhování nájemce a zakoupení ještě pásu pozemku na jižní straně o velikosti 1 × 29 m od souseda Josefa Sirůčka za 150 K. Na provedení stavby byla vypsaná soutěž, do které se přihlásili 3 zájemci. Výsledkem bylo zadání stavby staviteli Huráňovi z Dašic. Zahájení stavby bylo stanoveno na pondělí 16. září 1912 s plánovaným termínem dokončení 15. května 1913. Místní občané byli také vyzváni, aby přispěli na stavbu dary a také pro drobnější příspěvky byly místním obchodníkům rozdány tzv. útržkové sešity k vybírání příspěvků formou zakoupení lístků z těchto sešitků.¹⁴⁷

Celkové náklady dosáhly konečné částky 25 864, 26 K, včetně vnitřního vybavení (židle, stoly, věšáky, prapory a nově zakoupené žíněnky a tyče). „*Zařízení v budově bylo pojištěno na 3 000 korun*“¹⁴⁸ (pozn. korun = K) a rok později byla pojištěna i budova sokolovny u „*pojišťovny Slávie a u První České vzájemné pojišťovny stejným dílem na celkovou částku 30 000 korun*“¹⁴⁹ (pozn. korun = K).

Slavnostní otevření sokolovny probíhalo ve dnech 14. a 15. června 1913. (příloha č. 9) Městečkem procházel velký průvod za účasti členů okolních jednot a představitelů župy Východních Čech i župy Orlické.¹⁵⁰ Poté následovaly projevy a cvičení na náměstí, které bylo k tomu to účelu městem propůjčeno. V Pamětní knize je zapsáno, že se sokolovna

¹⁴⁵ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

¹⁴⁶ Jiří SVATOŠ, *Vzpomínky na Jelení*, s. 93.

¹⁴⁷ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

¹⁴⁸ *Tamtéž*

¹⁴⁹ *Tamtéž*

¹⁵⁰ Srov. O.HORÁK, *Kronika sokolské župy Východočeské Pippichovy*, s.176.

stala „opěrným bodem poctivé práce ve výchově nejširších vrstev lidu, školou bratrství, rovnosti a volnosti“.¹⁵¹

Jednota počítala i s hostinskou činností, která byla do výstavby sokolovny zahrnuta. Udělení koncese Okresním hejtmanstvím ve Vysokém Mýtě ze dne 11. června 1912 bylo povoleno „přechovávání cizinců, podávání pokrmů, výčep piva, vína a vína ovocného, výčep jemných likérů, podávání kávy a čaje, čokolády, jiných tepelných nápojů a občerstvení, držení dovolených her“.¹⁵² Hostinská živnost byla vždy pronajímána.

Další rozšíření sokolské základny nemovitosti byl v roce 1927. Nejprve jednota odkoupila část zahrady od souseda pana Němečka 19 × 5 m za částku 2 000 Kč. Samotný objekt sokolovny byl rozšířen přístavbou o přístavek, otevřený prostor oddělený od sálu sokolovny. V přístavku se hrávalo loutkové divadlo. „Prodloužením přístavku podél pravé strany jeviště vznikla šatna a sklad nářadí“.¹⁵³ Následovala oprava střechy a komínů a byl instalován hromosvod. Pokud to šlo, opravovala jednota svépomocí. Rozrostl se i inventář sokolovny (stoly, židle, záclony, závěsy, zrcadla). Tím, že se zvýšila majetková hodnota sokolovny provedenou přístavbou, zvýšili si sokolové i pojištění majetku. Před otevřením nové školy v Horním Jelení, byla galerie sokolovny využívána i jako třídní učebna. Dle finančních podmínek jednota obohacovala své cvičební vybavení, v roce 1933 zakoupila novou kladinu a kamna, která byla nutná pro provoz cvičebních hodin v sokolovně. V témže roce financovala pokládku nových obrub chodníků u sokolovny (příloha č. 10) a v roce 1937 zakoupila kuchyňská kamna s pečící troubou do hostince. K běžným výdajům patřily výdaje za údržbu a provoz, např. výmalba, nátěr oken, opravy nářadí, stolů, lavic a židlí a nákup uhlí a pilin. V zimním období probíhalo cvičení do konce roku, kdy byla ukončena Mikulášskou nadílkou pro děti a Silvestrovskou tancovačkou pro dospělé. Cvičení v tělocvičně začínalo až v teplejších jarních měsících, kdy už nemusela být sokolovna vytápěna.¹⁵⁴

V poválečném období byly provedeny nutné opravy, aby mohla opět začít cvičitelská činnost a sál sokolovny mohl být využíván i ke kulturně-společenským akcím. V roce 1946 byla zabudována elektrická rozvodová skříň a o rok později byly do parketové

¹⁵¹ SOkA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

¹⁵² SOkA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

¹⁵³ Zápisy ze schůzí výboru 1927-1940, Tělocviční jednota Sokol Horní Jelení.

¹⁵⁴ *Tamtéž*

podlahy v sokolovně vypáleny body pro cvičení prostných a hromadných skladeb Mezi cvičební náradí byly koupeny v roce 1948 šplhací tyče, míče pro odbíjenou a stoly na stolní tenis. V červnu 1948 Okresní národní výbor upozornil jednotu, že je třeba opatřit schodiště v sokolovně zábradlím a vstupní dveře do sálu sokolovny kyvadlovými dveřmi.¹⁵⁵

Od 15. srpna 1951 až do března 1952 byla sokolovna zabrána pro uskladnění obilí, čímž byl sál sokolovny značně poškozen. Po nucené změně ideologie sportu, a tím zrušení Sokola, přešel veškerý majetek pod TJ Jiskru při závodě Botana. V dubnu 1959 byla schválena přestavba sokolovny, která se táhla až do května 1962.¹⁵⁶ Byla organizována v rámci socialistických akcí TJ Jiskra. Proběhla výstavba přední části hostince s výčepem a kuchyní a na ní nadstavba s dvěma místnostmi a menším prostorem pro klubovnu. Do jedné místnosti byl zakoupen koberec a zrcadla, ve druhé místnosti hrál oddíl stolního tenisu. Proběhla celková rekonstrukce vodovodního řádu. Pod restaurací byl vyhlouben sklep pro kotel na ústřední topení a skladování uhlí. Sokolovna sloužila jako tělocvična pro výuku tělesné výchovy na základní škole a dále sloužila obci jako kulturně-společenský sál.¹⁵⁷

Po roce 1989 a obnovení činnosti ČOS spravovala vrácený majetek jednot župa. Ta pronajala budovu sokolovny včetně pohostinství soukromému podnikateli. Sokolovna přestala sloužit účelu tělocvičnickému a stal se z ní pouze společenský sál pro zábavy, plesy, diskotéky a školní akademie. Po předání sokolovny do majetku jednoty v roce 2008 se sokolovna uzavřela i společenským akcím. (příloha č. 11) Hlavním důvodem bylo neodpovídající elektrotechnické zajištění a totální vnitřní devastace objektu.¹⁵⁸ Její znovuotevření pro sportovní i kulturně-společenskou činnost by bylo pro jednotu velkým finančním zatížením. V současné době jednota spolupracuje s vedením města Horní Jelení na realizaci provozu sokolovny k možnosti využití pro sportovní a kulturně-společenské akce ve městě.

¹⁵⁵ Zápisy ze schůzí výboru 1945-1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

¹⁵⁶ SOkA Pardubice, fond Místní národní výbor Horní Jelení 1945–1977

¹⁵⁷ Zápisy z členských schůzí 1950-1962, TJ Jiskra Horní Jelení.

¹⁵⁸ Zápisy ze schůzí výboru 2008, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení.

2.8 Rozhovory s účastnicemi všesokolských sletů

K zmapování vlivu členství v Sokole na osobní rozvoj bylo využito metody řízeného rozhovoru s náhodně vybranými, převážně bývalými, členkami T. J. Sokol Horní Jelení, které byly i účastnicemi všesokolských sletů. Bližší popis dotázaných je v Tabulce 4.

Tabulka 4: Podrobné informace o dotázaných

Iniciály členky	Věk	Rok vstupu do Sokola
L. N.	27 let	2006
J. R.	27 let	2006
K. V.	20 let	2012
M. B.	19 let	2012
R. Š.	38 let	2018

Otázka 1: Ovlivnilo tě členství v Sokole?

L. N.: „Do Sokola jsem chodila od dětství a patřil k mým oblíbeným kroužkům. Několik let jsem jezdila i na sokolský letní tábor. Hodně mě tam bavila různorodost sportovních činností. Myslím, že mě Sokol hodně přivedl ke sportu.“

J. R.: „Pokud mě ovlivnilo členství v Sokole tak určitě nabídkou mnoha pohybových aktivit a z toho tedy plynoucí pozitivní vztah ke sportu jako takovému.“

K. V.: „Upřímně si myslím, že kdybych nevyrostala v Sokole, tak jsem dnes úplně jiný člověk. Myslím, že nám cvičitelky v Sokole vštěpily spoustu hodnot, které jsem si nesla až do dospělosti. Sokol mě naučil disciplíně, spolupráci, ohleduplnosti a kamarádství.“

M. B.: „Určitě ovlivnilo, nejvíce jsem to cítila na střední škole, kde jsem neměla problém se základními cviky (kotoul, hvězda), na rozdíl od některých spolužáků.“

R. Š.: „V počátcích mého působení v Sokole mi bylo umožněno dělat v době mé mateřské dovolené aktivity, které mě bavily. Umožnily mně tak se realizovat více mimo domov, stýkat se s maminkami a dětmi, zábavnou formou hýbat se a rozvíjet (socializace). Později jako necvičitel, pouze jako člen, jsem podporovala jiné sokolské aktivity. To mi dalo rozvíjet svoje organizační a komunikační schopnosti, umět vést a řídit. O co se vlastně snažím dosud.“

Otázka 2: Jak vzpomínáš na všesokolský slet v Praze?

L. N.: „Byl to skvělý zážitek. Hlavně vyvrcholení v Praze, kde se sjely desítky skupin a zaplnily stadion. Před tím jsem to znala jen z fotek, ale ten pocit, kdy nás byly stovky holek ve žlutých a oranžových trikotech a naše banální sestavy se spojily do skvěle koordinovaných obrazců a vytvořily celek. Vědomí, že jsme toho součástí, byl opravdu silný zážitek.“

J. R.: „Všesokolský slet jsem si velmi užila, dodnes se mi vybaví některé silné zážitky, které z něho plynuly. Samozřejmě nejintenzivnější dojem byl nejspíše ze samotného vystupování, kdy pro mě jako dítě bylo úžasné být součástí tak velké skupiny a neméně působivá byla i pozornost mnoha diváků. Dále určitě prohlídka Prahy, pochod Prahou a spaní na zemi ve škole mělo také své kouzlo.“

K. V.: „Vždy když vzpomínám na tento slet, mám husí kůži. Pokaždé, když zazní první tóny skladby "Dávej ber", musím se usmívat. I po osmi letech si přesně pamatuji všechny ty smíšené pocity, když jsem měla vběhnout na plochu. Vystresovaná, že něco spletu a ještě k tomu před tolika lidmi, ale zároveň šťastná. Šťastná, protože tenhle zážitek jsem sdílela se svými nejlepšími přáteli. Pamatuji si, jak vyčerpaní už jsme byli po celém týdnu dopilovávání každého detailu, ale když zaznělo znamení a my měli začít cvičit, všechno opadlo a myslím, že každý z nás byl plný energie. Pohled na plné tribuny Edenu asi nezapomenu nikdy. Ještě bych chtěla vyzdvihnout, jaké přátelské prostředí panovalo během celého sletu. To, že jsme po celou dobu sletu byli jedna velká rodina, je pro mě tou nejlepší vzpomínkou.“

M. B.: „Vzpomínám na tréninky, které trvaly dlouho do noci. Na ubytování v nejvyšším patře školy. A na ten úžasný pocit, když jsme jako celek cvičili na stadionu.“

R. Š.: „Tento slet byl pro mě první s vystoupením v Praze. Už jen nácvik spolu s děvčaty byl pro mě zážitek. Společné scházení se a vypilování nás všechny bavilo. Vlastní slet byl třešničkou na dortu. Ráda vzpomínám na vystoupení v Praze. Na tu úžasnou atmosféru před tolika diváky. Nepopsatelné.“

Otázka 3: Myslíš, že má činnost Sokola smysl?

L. N.: „Pamatuju si, že jsme pak na základní škole s kamarádkou se Sokola byly jediné, kdo dostal jedničku z kotoulu. Což mi přijde hrozné. Jako starší jsem dělala cvičitelku

pro děti a musím říct, že bylo vidět, které děti chodily cvičit od raného dětství. A to nejen při složitějších věcech, ale celkově v obratnosti. Má to smysl.“

J. R.: „Činnost Sokola má určitě velký smysl. Zvláště v dnešní době je potřeba děti vést k pohybu a ke spolupráci v kolektivu.“

K. V.: „Činnost Sokola smysl určitě má, protože každý si zaslouží zažít to, co já zažila na sletu a zažívala po celou dobu členství Sokola, přátelskou atmosféru. Osobně si myslím, že v dnešní uspěchané době je úžasné být součástí takové cvičící rodiny a dokázat aspoň jednou za týden trochu vypnout.“

M. B.: „Jistě má, vede už od útlého věku člověka ke sportu.“

R. Š.: „S následující činností Sokola to nevidím jednoznačně. Cítím, že i tento projekt potřebuje v dnešní době „upgrade“. Změnu. To je hodně o papírování, o dotacích, o penězích atd. Chybí nadšení a chuť věnovat čas a energii něčemu zadarmo. I když si v naší jednotě nemůžu tak úplně stěžovat. Díky za cvičitelé, které máme, a kteří s obětavostí pracují. Cítím velkou konkurenci s komerčními studiemi, kde nabízejí kvalitní hodinu, byť je zpoplatněna. Rodiče jsou ochotnější zaplatit dětem kurz, před zaplacením členského poplatku (v porovnání za malý peníz).“

Otázka 4: Získala si v Sokole podklady i pro další rozvoj v osobním životě?

L. N.: „Po střední škole jsem uvažovala o studiu učitelství tělesné výchovy (a češtiny), což bylo určitě ovlivněné pozitivní motivací z dětství. Nakonec jsem si vybrala jinou školu, ale dodnes uvažuji alespoň o doplňkovém studiu pedagogiky.“

J. R.: „Možná by se dalo říci, že díky Sokolu a volejbalu jsem potkala svého muže, který hraje volejbal velmi dobře a s nímž jsem se seznámila právě skrze tento sport.“

K. V.: „Sokol se stal základem mnoha mých přátelství, které dodnes přetrvávají, a už si bez nich nedokážu svůj život představit. Zároveň mě naučil, jak je sport důležitý a jak důležitá je právě ta disciplína ve sportu. Myslím, že právě díky tomu, se sportem pokračuji doteď a díky Sokolu můžu začít s jakýmkoliv sportem, protože jsem měla jako malá přípravu na skoro všechny. A domnívám se, že díky střetávání se a komunikování s různými věkovými kategoriemi a různými lidmi v Sokole, nemám dnes problém komunikovat s lidmi a jsem sebevědomá.“

M. B.: „Díky Sokolu jsem si vybudovala vřelý vztah k jakémukoliv sportu. Momentálně se věnuji jízdě na koni, kde návyky získané v Sokole téměř denně uplatňuji“

R. Š.: „Ano, kromě možnosti samotného fyzického pohybu, tak i mentální rozvoj.“

Otázka 5. Jsi členem některé jednoty? Kdybys měla možnost, stala by ses zase členem Sokola?

L. N.: „Teď už by mi asi záleželo především na konkrétní nabídce činnosti. Důležitá je nabídka v místě bydliště. Intenzivně se věnuji tanci v taneční skupině a na další sportovní aktivity už mi nezbývá tolik času, takže aktuálně tuto variantu nezvažuji, ale uvidíme, kde budu za pár let.“

J. R.: „Členem žádné jednoty nejsem, ale kdybych měla tu příležitost, tak bych se tomu asi nebránila.“

K. V.: „Bohužel členem žádné jednoty v současnosti nejsem. Ale až se jednou usadím na jednom místě, tak bych se rozhodně členkou Sokola ráda stala znovu. Protože být v Sokole pro mě vždy bude srdeční záležitostí.“

M. B.: „Momentálně nejsem členem. Je možné, že se jednou do Sokola vrátím.“

R. Š.: „Jsem člen Sokola. A nelituji, že jsem se jím před několika lety stala. Sokolu vděčím za hodně. V současné době cítím, že moje působení funkce starostky je u konce. Mám potřebu jít svoji vlastní cestou a přenechat moji roli v Sokole jinému – mladšímu, kreativnějšímu a zapálenějšímu. Myslím, že si to Sokol zaslouží.“

Oslovené respondentky hodnotí sokolskou organizaci veskrze kladně. Členství v sokolské jednotě ovlivnilo jejich fyzické schopnosti, ale stalo se i přínosem pro jejich další růst v osobním životě. Účast na všesokolských sletech vnímají všechny pamětnice jako intenzivní vnitřní zážitek a zodpovědný úkol jedince v součásti celku. Respondentky se stále věnují sportovní činnosti, kterou ovšem v jejich místě Sokol nenabízí. V případě možnosti by se bývalé členky do sokolské organizace opět začlenily, nejstarší dotazovaná členství v Sokole neodmítá, ovšem již bez obsazení funkce ve výboru jednoty.

Lze konstatovat, že určitá část společnosti si vždy bude uvědomovat, že Sokol jako organizace dokáže uspokojovat potřeby jak po stránce sportovní, tak společenské a lidské.

ZÁVĚR

Bakalářská práce popisuje obecně historii spolku Sokol, a především pak seznamuje s historií činnosti Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení od jejího vzniku do současnosti. Zachycuje okolnosti jejího vzniku v malém městě, ale i její nucená ukončení činnosti a opětovná obnovování způsobená celonárodními proměnami. Na základě zvolených metodických postupů můžeme dojít k závěru, že cíl práce zpracovat, třídit a analyzovat shromážděné poznatky byl splněn a stává se chronologickým přehledem událostí v místní jednotě.

K pochopení historie činnosti jednoty, je třeba znát historii Sokola, která je popsána v první části práce. Je popsán vznik spolku Sokol v roce 1862, u jehož zrodu stáli Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner, a vývoj a činnost spolku do jeho posledního obnovení v roce 1989. Práce představuje sokolské hnutí v historických etapách vymezených významnými mezníky historie republiky: vznik republiky, světové války, únorový převrat roku 1948 a sametová revoluce v roce 1989. Před 1. světovou válkou se spolek zabýval nejen tělovýchovou, ale i podporou národní identity, proto byl v době 1. světové války z výnosu rakousko – uherského Ministerstva vnitra v roce 1915 rozpuštěn. Po ukončení války členové spolku Sokol ihned obnovili a pomáhali zajišťovat státní správu nově vzniklé Československé republiky. V meziválečném období je zaznamenám rozkvět spolku, kdy se rozrostla členská základna spolku, jejíž počet členů, ale pak výrazně klesl během 2. světové války. Práce rozebírá obnovení spolku po 2. světové válce a záměrně prováděné změny politickým systémem nastoleného komunismu v organizaci spolku až do zrušení jednotné organizace Sokol ke konci roku 1952. Práce se dále věnuje obnovení sokolské činnosti po sametové revoluci v roce 1989, kdy se ale vytratil důraz na slovanství a bojovnost, které byly tak důležité v průběhu 19. století, při vzniku republiky a její obraně v době 2. světové války. V práci se lze dočíst o základní organizační struktuře obnoveného spolku a jsou v ní přehledně zaznamenány a vysvětleny sokolské symboly, hesla a tradice a jejich vývoj od vzniku do současnosti. Jedna kapitola je věnována podrobně všesokolským sletům, jejich místům konání i počtům zúčastněných sokolů. Dále práce obsahuje část o sokolovnách, jejich architektuře a významu pro činnost sokolských jednot.

Ve druhé části práce je sledován vývoj Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení. Zpracováním tohoto tématu jsem chtěla docílit shrnutí historických událostí místní jednoty včetně nastínění současné činnosti. Ke zvolenému tématu práce mám emocionální vazbu, neboť jsem byla členkou jednoty od jejího obnovení po roce 2004, cvičitelkou a v určitých obdobích zastávala funkce náčelnice a starostky jednoty. Historie a činnost jednoty je mapována chronologicky od svého vzniku v roce 1897 až do současnosti. Jak je v práci uvedeno, je historie jednoty rozdělena do pěti vývojových období: jejího vzniku v roce 1897, době počátku 20. století, období po 1. světové válce, období po 2. světové válce a obnovení činnosti jednoty po roce 1989. Při vzniku jednoty v roce 1897 je patrné nadšení členů sokolského spolku. V práci je zmíněno i to, jak po 1. světové válce jednota procházela obdobími úspěchů i neúspěchů, kdy se potýkala s nedostatkem finančních prostředků, ale zároveň vždy pracovala na pořizování a zvelebování svého majetku a se svojí sounáležitostí vždy podporovala sociálně slabší až do zastavení činnosti Sokola v roce 1941. Ukončením 2. světové války se počty členů jednoty výrazně rozšířili o dorost a žactvo. Je popsána postupná přeměna jednoty vlivem politické režimu po roce 1948 v místních poměrech. Práce seznamuje s obnovením jednoty po roce 1989, s pokusy o obnovení jednoty v letech 1991, 1995 a 2004. Jedna z kapitol podrobně popisuje budovu jelenské sokolovny, její výstavbu od roku 1912 a slavnostní otevření v roce 1913. Je popsáno využívání sokolovny, přestavby, vybavenost a její udržování v rámci sokolského majetku.

Od vzniku jednoty se vždy členové jelenské jednoty účastnili všesokolských sletů v Praze. Mezi posledními pamětníky při obnovení jednoty v roce 2005 byli cvičenci z řad žáků z XI. všesokolského sletu v roce 1948. V současnosti již žádný účastník všesokolského sletu v roce 1948 nežije. Práce je zakončena rozhovory s účastnicemi všesokolských sletů v roce 2006, 2012 a 2018. Z rozhovorů s účastnicemi vyplývá, že Sokol jako organizace má smysl i v současnosti, protože rozvíjí nejen tělesné schopnosti člověka, ale i přátelství, podporu, mezilidské vztahy a zdravou soutěživost.

Hornojelenská jednota vždy byla a stále je partnerem Města Horní Jelení v organizaci společensko-kulturního života města. Jednota umožňuje výběr cvičení v široké nabídce oddílů a tím si získala velký zájem dětí. A děti jsou naše budoucnost, a to platí i pro Sokol.

SEZNAM POUŽITÉ A LITERATURY A PRAMENŮ

Prameny:

SOkA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení – Pamětní kniha

SOkA Pardubice, fond Místní národní výbor Horní Jelení 1945–1977

Stanovy České obce sokolské, schválené 26. června 2016

Pokyn PV ČOS, 2008

Zápisy ze schůzí výboru 1927–1940, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

Zápisy ze schůzí výboru 1945–1955, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

Zápisy ze schůzí výboru 1995–1997, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

Zápisy ze schůzí výboru 2005, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

Zápisy ze schůzí výboru 2008, Tělocvičná jednota Sokol Horní Jelení

Zápisy z členských schůzí 1950–1962, TJ Jiskra Horní Jelení

Periodika a publicistika:

Časopis stavebnictví, Sokolovny a jejich odkaz současnosti, 08/2009

Sletový program 7/2018, ČOS, 2018

Sokolové v exilu po roce 1948, ČOS, 2014

Sokolovny napříč časem, ČOS, 2018

Sokolská architektura 2015, ČOS, 2015

Pod křídly sokola, vydal Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci s Vojenským historickým ústavem, 2012

Všesokolské slety, ČOS,

Vzdělávatelské listy, 01 březen 2015, ČOS, 2015

Vzdělávatelské listy, 03 září 2015, ČOS, 2015

Vzdělávatelské listy, 04 prosinec 2016, ČOS, 2016

Vzdělávatelské listy, 03 září 2017, ČOS, 2017

Vzdělávatelské listy, 01 březen 2018, ČOS, 2018

Vzdělávatelské listy, 02 červen 2018, ČOS, 2018

Literatura:

BURIAN, Michal, *Sudetoněmecké nacionalistické tělovýchovné organizace a československý stát v letech 1918–1938*, Karolinum, 2013

HAVLÍČEK, Věnceslav, *Sokolské slety*, Praha, 1948

HORÁK, Otakar, *Kronika sokolské župy Východočeské Pippichovy*, Litomyšl, 1938

KOZÁKOVÁ, Zlata, *Sokolské slety 1882–1948*, Praha, 1994

NOVOTNÝ, Blahoslav, *Horní Jelení 100 let městem, co archivy ukrývají*, 2010

NOVOTNÝ, Blahoslav, *Kronika Horní Jelení 100 let městem*, 2008

NOVOTNÝ, Jan, *Sokol v životě národa*, Praha, 1990

PELIKÁN, Jan, *Sokolská hesla*, Praha, 1927

RUML, Ladislav, *Českoslovenští legionáři I. odboje*, Nymburk, 2000

SVATOŠ, Jiří, *Vzpomínky na Horní Jelení*, vydal Obecní úřad Horní Jelení, 1998

UHLÍŘ, Jan Boris, *Sokol za protektorátu, Organizovaná rezistence ČOS*, Univerzita Karlova, 2005

WAIC, Marek, *Sokol v české společnosti 1862–1938, Praha, 1996*, Karolinum, 2014

WAIC, Marek, *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*, Karolinum, 2014.

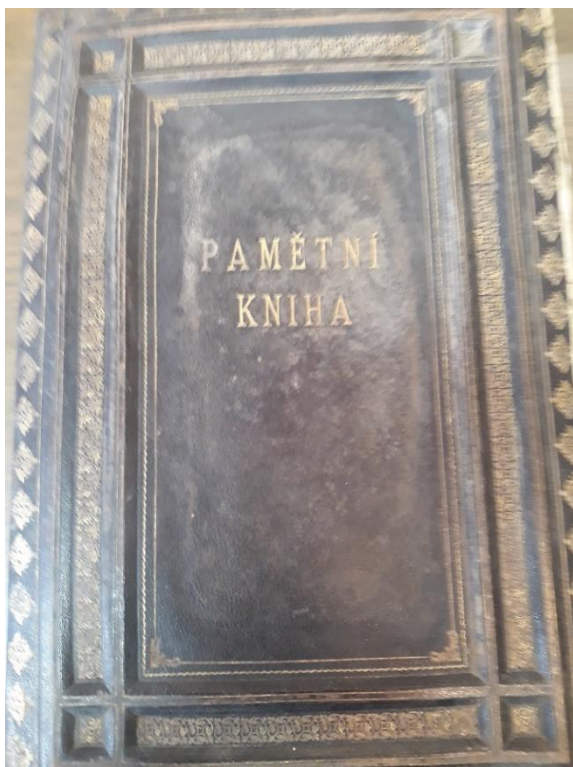
ZÁZVORKA, Petr, *Sokolovny a jejich odkaz současnosti*, ČOS, 2009

ŽIŽKA, Jiří, *Dějiny a současnost Sokola*, Praha, 2005

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 – Pamětní kniha Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení
- Příloha č. 2 – Kniha zápisů ze schůzí výboru Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení
1927–1940
- Příloha č. 3 – Úryvek z první strany Pamětní knihy
- Příloha č. 4 – Stránka z Pamětní knihy
- Příloha č. 5 – Ukázka z knihy zápisů ze schůzí výboru Tělocvičné jednoty Sokol Horní
Jelení 1945–1955
- Příloha č. 6 – Historický prapor Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení, avers
- Příloha č. 7 – Historický prapor Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení, revers
- Příloha č. 8 – Předání historického praporu jednotě v roce 2013
- Příloha č. 9 – Budova sokolovny v roce 1913
- Příloha č. 10 – Budova sokolovny v roce 1933
- Příloha č. 11 – Budova sokolovny v roce 2020
- Příloha č. 12 – Ukázka účasti jednoty na Setkání parohatých měst v roce 2006
- Příloha č. 13 – Jelenští sokolové na XIV. všesokolském sletu 2006 v Praze
- Příloha č. 14 – Jelenští sokolové na XV. Všesokolském sletu 2012 v Praze
- Příloha č. 15 – Jelenské sokolky na XVI. Všesokolském sletu 2018 v Praze
- Příloha č. 16 – Poděkování jednotě za organizaci ZZZ
- Příloha č. 17 – Přehled starostů Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Pamětní kniha Tělocviční jednoty Sokol Horní Jelení

Příloha č. 2: Kniha zápisů ze schůzí výboru Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení 1927–1940

„Myšlenka sokolská, jsouc ryze českou, požívá sympatií českého lidu. Ba více než sympatií, ona požívá lásky upřímného Čecha. A čím to tedy, že Jednot sokolských tak řídce po vlastech našich? Hlavní as překážkou rozšíření je náklad, že je to spolek drahý, vyžadujíc hojného nákladu.

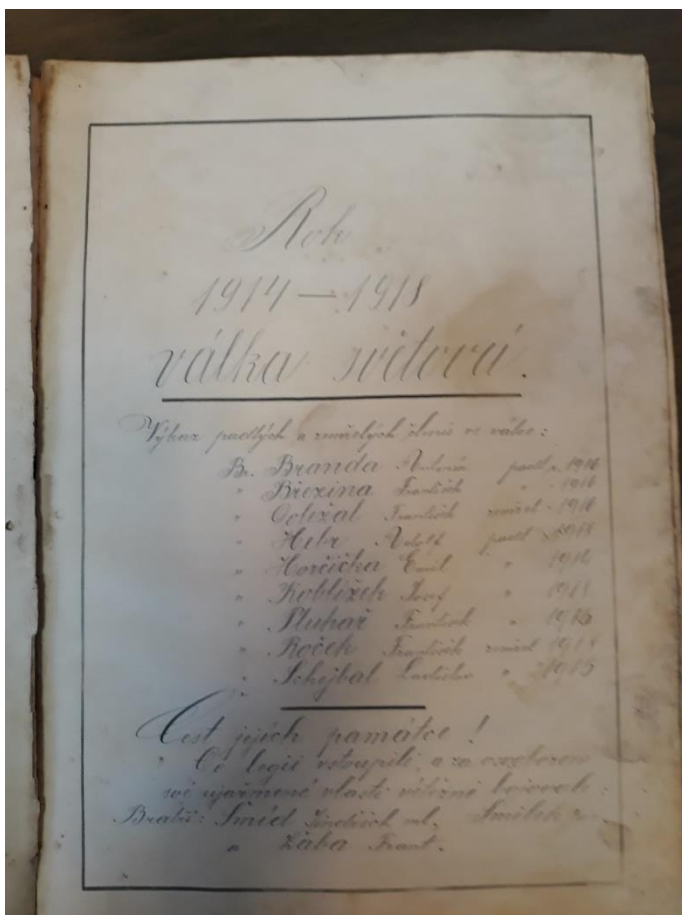
Proto i zde na Jelení, když v dobách dřívějších občasně hovořovalo se o tom, že záhodno by bylo zříditi „Sokola“, návrh vždy padl z důvodu, že malá zámožnost občanů – členů dovolila by mu jen živořiti.

Scházela energická vůle, scházela obětavá práce. Teprve v době přítomné, když pozorovalo se, že i v kruzích občanů zdejších pravá svobodomyslnost česká ustupuje vlivům cizáckým, když pozorovalo se, že internacionální lhostejnost a klerikální zpátečnictví i nám by rozežrati kořeny naší lásky k vlasti a k svobodě, začlo se pomýšleti opravdu na to, aby založením „Sokola“ postavila se hráz těmto ranám, jež hlodají na českém těle.

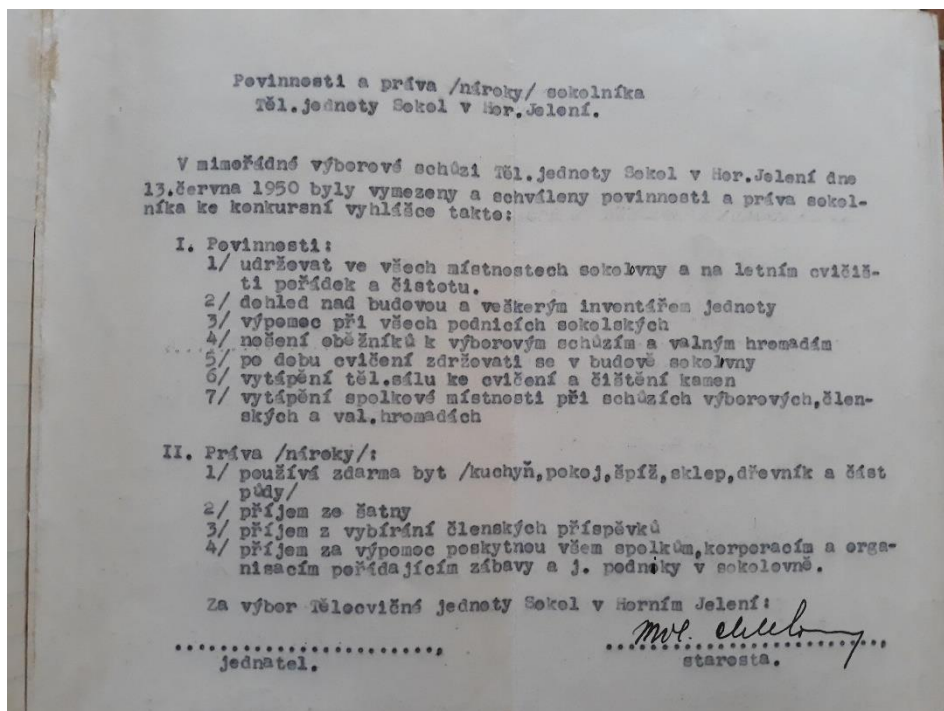
Šťastnou náhodou našla se dvojice mužů, kteří usilovně práce se chopili a co zdálo se jiným nemožností, uskutečnili. Jsou to nynější bratři naši MUDr. Černohorský a J. Formánek. Ti svolali v létě 1897 k předběžným poradám kroužek stejně smýšlejících, aby se o věci vzájemně uradili. Byli to: V. Bezdíček, J. Šmíd, L. Havlík, K. a V. Janebové, E. Kaplan, J. Král a A. Hrnčál. Ti normál. Stanovy přizpůsobili zdejším poměrům, zadali je ke schválení a učinili veškeré kroky přípravné. Největších zásluh dobyl si MUDr. Černohorský, který nešetřil namáhání, aby „Sokola“ v činnost uvedl. A snaha jeho korunována zdarem. Stanovy schváleny byly“.¹⁵⁹

Příloha č. 3: Úryvek první strany Pamětní knihy

¹⁵⁹ SOKA Pardubice, fond Tělocvičná jednota Sokol v Horním Jelení – Pamětní kniha.

Příloha č. 4: Ukázka stránky z Pamětní knihy

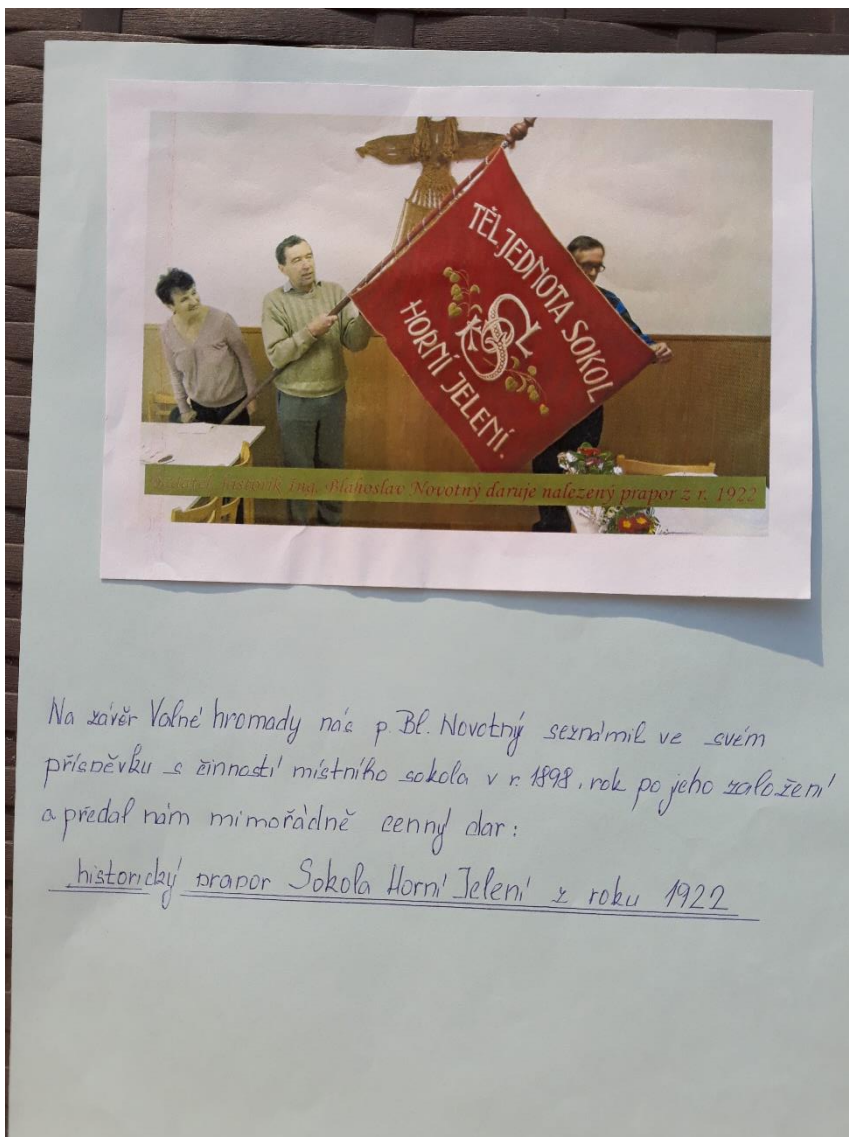
Příloha č. 5: Ukázka z knihy zápisů ze schůzí výboru Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení 1945–1955

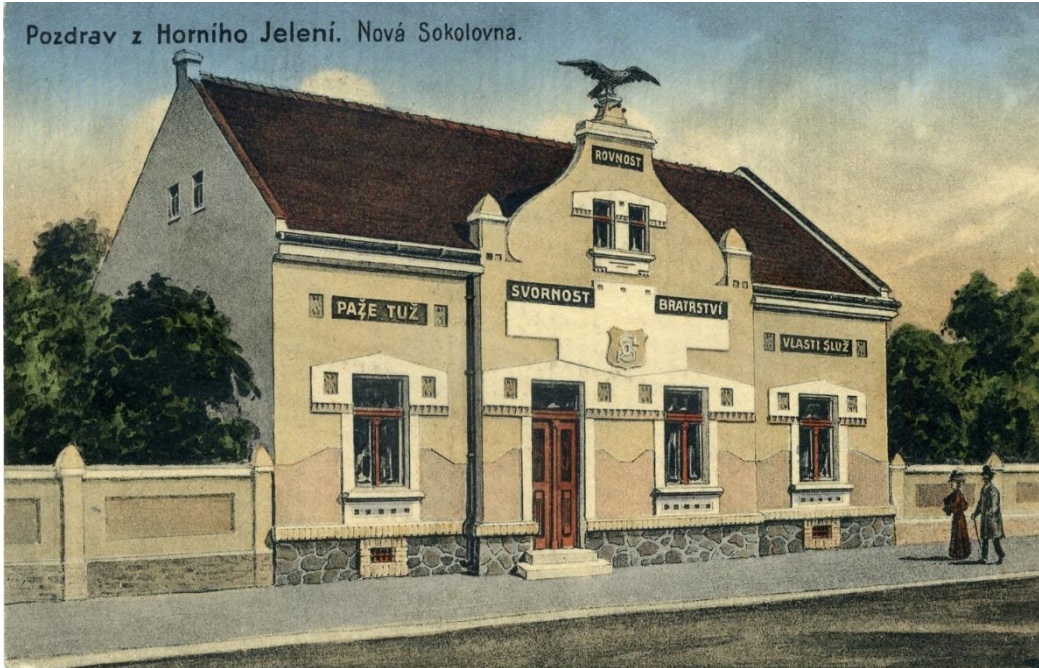
Příloha č. 6: Historický prapor Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení, avers

Příloha č. 7: Historický prapor Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení, revers

Příloha č. 8: Předání historického praporu jednotě na valné hromadě v roce 2013

Příloha č. 9: Budova sokolovny v roce 1913

Příloha č. 10: Budova sokolovny v roce 1933

Příloha č. 11: Budova sokolovny v roce 2020

Příloha č. 12: Účast jednoty na Setkání parohatých měst v roce 2006

Příloha č. 13: Jelenští sokolové na XIV. všesokolském sletu 2006 v Praze

Příloha č. 14: Žactvo jednoty na XV. Všesokolském sletu 2012 v Praze

Příloha č. 15: Členky jednoty na XVI. Vsesokolském sletu 2018 v Praze

Příloha č. 16: Poděkování jednotě za organizaci ZZZ

Přehled starostů T. J. Sokol Horní Jelení

MUDr. Josef Černohorský	1897–1922
Jindřich Šmída	1923–1929
František Minář	1930–1933
Josef Láska	1934–1935
František Janeba	1936–1939
František Deyl	1940–10/1945
Josef Schejbal	10/1945–1947
Miloslav Chleboun	1948–1951
Antonín Malinský	1952
Josef Hejný	1953
Stanislav Kvasnička	1995–1997
Jan Štancl	2005–2007
Dagmar Burešová	2008–2015
Renata Šebková	2016 – doposud

Příloha č. 17: Přehled starostů Tělocvičné jednoty Sokol Horní Jelení